



## Evangeliet? Nei, ellers takk!

Det er en glede for oss å presentere dette andre nummeret av *Theofilos*. Vi har fått svært mange gode tilbakemeldinger på det første nummeret, der vi satte fokus på formidling av kristen tro og på kristent trosforsvar. Mange gleder seg over at et slikt tidsskrift nå er tilgjengelig. Vi har også fått konstruktiv kritikk<sup>1</sup>, noe vi ser på som verdifullt. I dette nummeret har vi valgt å sette søkelys på ulike oppfatninger av Jesus Kristus. Samtiden byr på så mange ulike Jesus-bilder og som kristne må vi hjelpe hverandre til å ha et så saksvarende bilde av Jesus som mulig.

Men selv om Jesus ofte drøftes i populærkultur og offentlig debatt, må nok mange av oss erkjenne at det er vanskelig å bringe Bibelens Jesus inn i samtaler med våre medmennesker. Det kan finnes mange grunner, men svært ofte sitter vi med et inntrykk av at folk rett og slett ikke synes å være interessert i Bibelens Jesus.

Evangelisten Nick Pollard sier i sin bok *Evangelism Made Slightly Less Difficult: How To Interest People Who Aren't Interested*<sup>2</sup> at han noen ganger bare er som en ku som dunker borti et tre, slik at moden frukt faller ned. Dette skjer når han møter mennesker som er blitt bearbeidet av Den hellige ånd ved forbønn og samtaler med kristne. Dessverre er dette tilfelle for svært få mennesker, sier Pollard. De fleste ikke-kristne er i gruppen: "rett og slett ikke interessert".

En annen side ved saken er selvsagt våre egne hemninger. Selv om vi, for å bruke Pollards bilde, skulle stå foran et frukttre overlesset med moden frukt er

1. Blant annet ble vi gjort oppmerksom på en redaksjonell glipp: Vi har selvsagt ikke dekning for å si at Theofilos var Paulus' læresvein, slik det stod i lederen.
2. Pollard, Nick, *Evangelism Made Slightly Less Difficult* (InterVarsity Press, 1997). På norsk: *Snakk om tro – med hode og hjerte* (Lunde /Damaris Norge, 2006).

### Theofilos

#### Utgivere:

Theofilos, Mediehøgskolen Gimlekollen,  
Servisboks 410, 4604 Kristiansand, Norge

#### Adress:

Sverige: Theofilos, CredoAkademin, Rehnsgatan 20,  
113 57 Stockholm

Norge: Theofilos, Damaris Norge, Mediehøgskolen  
Gimlekollen, Servisboks 410, 4604 Kristiansand,  
Norge

www.theofilos.nu

Redaksjon: red@theofilos.nu

Prenumeration: post@theofilos.nu

#### Ansvarig utgivere:

Stefan Gustavsson

#### Huvudredaktör:

Lars Dahle

#### Redaksjon:

Stefan Lindholm, Eivind Algrøy, Margunn Serigstad  
Dahle, Johannes Forsberg, Daniel Svensson,  
Leif Svensson

#### Utgivning:

Tidsskriften utkommer med 4 nr per år  
Næste nr kommer ut i mars 2010

#### Prenumeration per år:

Sverige: (svenska kr)  
295 kr, Student 195 kr, stödprenumerat 500 kr

Norge (norska kr):  
295 kr, Student 195 kr, stödprenumerat 500 kr

Övriga Europa 325 svenska kr

Betala till Theofilos:

Sverige: plusgiro 154 79 93-4

Norge: giro 3000.21.76234

Ange alltid namn, adress och ev. epostadress!

#### Produktion:

Textorama, Box 427, 573 25 Tranås, Sverige

det stor sannsynlighet for at noen av oss ville vegret oss for å dunke borti det. Det passer seg ikke, det kan virke støtende. Hva vet jeg om denne personen, og kjenner jeg egentlig at Den hellige ånd leder meg til dette?

Pollard legger ikke skjul på sin egen nervøsitet i møte med ikke-kristne. Hans enkle råd er å be og å samtale med andre mennesker. Hvis du er typen som liker å ha kontakt med mennesker, så begynner du der – og ber underveis. Hvis du er typen som ikke liker å prate, begynner du med bønn. Da vil du få muligheter til å dele evangeliet med mennesker etter hvert. Dette er ikke revolusjonerende nyheter, men det kommer fra en som har gjort sin "gjerning som evangelist"<sup>3</sup>. Hvis vi ikke overvinner barrieren mellom kristne og ikke-kristne, vil all kristen tenkning og formidling stoppe ved dørterskelen til våre forsamlingslokaler, eller begrense seg til kristne aviser og tidsskrift som det du holder i hånden nå.

*Knowing God* og *Why Jesus?* er to nettevangeliseringsprosjekt som nå samarbeider og er tilgjengelig på 17 ulike språk. Nettsiden *Knowing God* tilbyr grunnleggende kunnskap om Gud, og utfordrer besøkende til å ta stilling til Jesus Kristus. Hver dag bekrefter rundt 1500 mennesker at de har bedt frelsesbønn og tatt imot Jesus. Disse blir da ledet videre til *Why Jesus*, der de går gjennom et kurs sammen med en personlig veileder – kontakten foregår på epost og chat. Etter dette blir de satt i kontakt med en lokal menighet eller Alpha-gruppe. Dette konseptet er nå kommet i norsk versjon: [www.omgud.net](http://www.omgud.net).

Hvorfor nevne dette i introen? Jo, fordi en her utnytter fordelene ved internett til å la mennesker møte budskapet om Jesus i sitt eget hjem, når det passer dem. Dette skulle være svært attraktivt for våre nordiske samfunn.

Men selvsagt kan ikke internett gjøre hele jobben for oss. Vi kommer stadig tilbake til utfordringen om å bryte gjennom til andre mennesker. Kanskje er de enkle rådene fra Pollard verdt å lytte til. Be, og samtale med andre mennesker. Prøv det ut, tross alt har vi langt mer å vinne enn hva vi har å tape.

## I dette nummer...

Forsidebildet på dette nummeret er et sterkt eksempel på hvordan en kan bruke kunst for å skape et bilde av Jesus som er originalt – men som fortsatt gjenspeiler Jesus Kristus slik vi møter ham i Bibelen. Bildet gir også en pekepinn på hva vi vil med dette nummeret av *Theofilos*, nemlig sette søkelys på bilder av Kristus i dag, og se dem i relasjon til det bildet Jesus Kristus selv gav oss da han kom til verden i et menneskes skikkelse.

Bjørn Are Davidsen er en aktiv skribent, foredragsholder og debattant, med et vidt kompetanse- og interessefelt. Han er blant annet forfatter av bøkene *Svar skyldig? Om nye ateister og new age* (Lunde, 2007), *Da Vinci dekodet: hemmeligheten bak ryktene om Jesus* (Lunde, 2006) og *Da kvinnen fikk sjel – og andre historier* (Luther, 1998). Davidsen har jobbet mye i spenningsfeltet mellom forskning og kristen tro, og det er da også der han befinner seg i sin artikkel i dette nummeret.

3. 2. Tim 4,5.

I *Messias og mytene* ser Davidsen på tre ulike Jesusbilder som alle er tilgjengelige på det vestlige religiøse koldtbordet: "Forsknings-Jesus", "Fantasi-Jesus" og "Fabrikasjons-Jesus". Med mange referanser til både populærkultur og aktuell forskning byr Davidsen på svært interessant lesning.

Per Ewert er lærer, skribent og forfatter av boken *Vem tänder stjärnorna*?<sup>4</sup>. Han skriver om hvordan vi kan nå gjennom til dagens mennesker med et sant bilde av Jesus. Han hevder for det første at vi må lytte aktivt til menneskers eksistensielle spørsmål. Kan spørsmål som "Hvordan kan jeg finne lykke?" egentlig peke på den dype gudslengsel som mennesker bærer på? For det andre må vi tale tydelig. Vi gjør ingen en tjeneste ved å dekke over og ufarliggjøre motstridende synspunkter mellom livssynene. Per Ewert viser blant annet til at ateismens mangel på argumenter for objektiv moral, og postmodernismens påstand om at vi ikke kan komme fram til sikker kunnskap, er noe som bør tales tydelig om fra kristent hold. For det tredje må vi våge å være utfordrende, slik Jesus selv var det. Til slutt henleder Ewert oss til Jesu ord i Matteus 12, og spør hva det betyr når Jesus her sier at han er "ydmyk av hjertet".

Brian Godawa er en filmskaper og manusforfatter som bor og jobber i Hollywood. Vi har vært så heldige å få tak i et upublisert kapittel av hans bok *Hollywood Worldviews - Watching Film with Wisdom & Discernment*, som vi har oversatt for våre lesere. I kapitlet går Godawa gjennom hvordan Jesus er blitt framstilt på lerretet opp gjennom filmens historie. Han viser oss at dette ikke bare handler om filmhistorie, men at de teologiske konflikttemaene til de grader er synlige i filmens behandling av Jesus. Var han Gud? Eller menneske? Eller var han begge deler? Stod han opp igjen fra de døde? Og i så fall, var det en legemlig oppstandelse, eller var det en åndelig oppstandelse?

Det nye testamentets skildringer er avgjørende for det bildet kristendommen har av Jesus Kristus. Men kan vi stole på evangeliene? Johan Lundberg skriver om øyenvitnene i sin artikkel. Han peker på betydningen av at evangeliene er øyenvitneskildringer, blant annet var dette avgjørende for troverdigheten i møte med romerske og greske historikere. Videre gir Lundberg oss en gjennomgang av navngitte personer i Bibelen og den rolle de spilte i formidlingen av evangeliet.

Til slutt vil vi gjenta vår oppfordring fra forrige nummer: Send oss epost hvis du har forslag, ideer eller spørsmål. En del av dere har allerede tatt kontakt, og vi er takknemlige for alle innspill. Kikk gjerne innom [www.theofilos.no](http://www.theofilos.no), der du vil finne litt mer informasjon om *Theofilos*, og enkelte artikler du ikke finner i papirutgaven.

God fornøyelse!

*Eivind Algrøy*

Redaktør og daglig leder for Damaris Norge AS

4. Se Nytt s. 51.

# Messias og mytene

Fra populærkulturen, forskningen og nyreligiøse strømninger får vi fremstillinger av Jesus Kristus som er sterkt avvikende fra kristendommens Jesus. I denne artikkelen vil jeg se på tre trender innen moderne Jesusbilder: *Forsknings-Jesus*, *Fantasi-Jesus* og *Fabrikasjons-Jesus*. Jeg vil gå nærmere inn på de tre fremstillingene, se på hvem det er som forfekter en slik Jesus, og se på hvor gode grunner de har for å hevde et slikt bilde av ham.

**H**an er verdens mest berømte skikkelse. Han er verdens mest omdiskuterte. Hans posisjon gjør at mange vil gjøre ham til sin. Vi snakker selvsagt om Jesus. Men hvem i all verden er han – og hvordan kan vi i ganske vanlig betydning av ordet vite noe om det?

Vi skal ikke ha lest mange romaner i kjølvannet av *Da Vinci-koden* uten å komme over sitatet fra Pave Leo X (1475-1521) om at “Den har tjent oss godt, denne myten om Kristus”. For mange bekrefter utsagnet noe opplagt; Den katolske kirken sitter inne med hemmelig kunnskap om at Jesus, eller i hvert fall kirkens fremstilling av ham, er en myte. Siden dette oppleves å være så opplagt, trenger ikke sitatet å etterprøves. Gjør vi likevel noe så unødvendig, oppdager vi at det er oppdiktet. Sitatet selv er en myte. Kilden er en satire av den frafalne katolikken John Bales (1495-1563), *The Pageant of Popes* (1558), og den har har tjent kirkekritikere godt.

Ofte er det slik Jesus oppfattes og fremstilles i dag. En ting er at Jonas Gardells *Om Jesus* – som riktignok er en seriøs bok, selv om den kanskje handler vel så mye om Jonas som om Jesus – omtales som forskning i media<sup>1</sup>. Noe helt annet er det at vi befinner oss i en kultur som så lett svelger myter at *Da Vinci-koden* en stund ble hyllet av bokanmeldere for “god research” og som “intellektuelt troverdig”<sup>2</sup>. Det har gått så langt at en liten, men talefør gruppe nye ateister og nyreligiøse hevder at Jesus ikke engang har eksistert.

1. Ikke minst fordi Gardell selv hevder den er resultat av “12 års forskning”. Se også ‘Om Jesus og Jonas – en respons til Gardells bok *Om Jesus*’ av Stefan Gustavsson, Damaris 2009 (Gustavsson, Stefan, *Om Jesus och Jonas*, (Svenska Evangeliska Alliansen, 2009)).

2. Davidsen, Bjørn Are *Da Vinci Dekodet – revidert utgave* (Lunde, 2006) s. 52.

Dermed går spørsmålet mer på *hvilken* Jesus jeg foretrekker enn på *hvem* Jesus er og her er det bare å velge fra øverste – og nederste – hylle. For noen er søndagsskolens Jesus fortsatt god nok. Andre liker Dan Browns. Eller Tomasevangeliets Jesus, selv om dette er en blodfattig mystiker i et skrift uten barn, tårer, blomster eller fest, og som stort sett er skrevet over hundre år etter Jesus. Andre igjen hevder at Jesus egentlig er begravet i Kashmir, eller i Japan – et syn som ikke minst fungerer som en politisk motvekt mot det man ser som vestens kaping av Kristus<sup>3</sup>.

Det er i det hele tatt ingen mangler på alternativer, engasjement eller sterke meninger. Men det synes samtidig som det bare én ting man er enige om: De kristne tar feil.

Bak en slik oppfatning ligger flere forhold og følelser. Noen opplever et sterkt savn etter hva kirkens Jesus skulle ha vært. Man har et ønske om å møte mer omsorg og nærhet, rett og slett at kristne tar en på alvor som et helt menneske. I stedet oppleves kristne som fordømmende, irrasjonelle og kanskje verst av alt, som kjedelige.

For andre er Jesus symbolet på Det gode mennesket. Men fordi hva som er godt forstås så forskjellig, ender man med å overføre sine egne idealer på Jesus. I stedet for en ekte Jesus som påvirker meg, utnevner jeg ham til talsmann for mitt prosjekt. Dette krever ofte at en må utforme tolkningsnøkler som bygger mer på kreativitet enn kritisk sans.

Saken blir ikke bedre av samtidens tendens til å se alle kilder og studier av Jesus som like gyldige, uansett tidsperiode eller hvilken tanke som ligger bak – spesielt hvis de er kritiske til det man oppfatter som kirkens ukritiske "harmonisering" av motsetninger i Det nye testamente. Men i stedet for å utvise den kritiske sans man påberoper seg, eller vise større grad av seriøsitet, faller mange forbløffende fort for myter, spesielt om kirkehistorien<sup>4</sup>. Er bakteppet svartmalt, er det vanskelig å se lyst på kirkens Jesus.

Kanskje handler mye av dette også om ønsket å holde den egentlige Jesus på avstand?

Tar vi et overblikk, ser vi tre Jesus-bilder som hver på sin måte ender med en annen Jesus enn den Det nye testamentet (NT) gir:

3. Se for eksempel Herbjørnsrud, Dag 'Jesus dro til India' <[http://www.nytid.no/arkiv/artikler/20060404/jesus\\_dro\\_til\\_india/](http://www.nytid.no/arkiv/artikler/20060404/jesus_dro_til_india/)> [November, 2009].

4. Jeg har gått gjennom over 30 slike myter her: Davidsen, Bjørn Are i Utaker, Espen (red), *Tro og Vitenskap – sammenheng eller sammenstøt* (Lunde forlag, 2006) ss. 136-160. Se også Davidsen, Bjørn Are, *Soar skyldig – om nye ateister og New Age* (Lunde, 2007), ss. 28-48.

1. **Forsknings-Jesus.** "Den historiske Jesus" – eller rettere sagt "*Historikernes*" Jesus, slik han fremstår hvis man forutsetter at mirakler ikke er mulig.

2. **Fantasi-Jesus.** *Historienes Jesus* i romaner som *Da Vinci-koden*" og *Sirkelens ende* som ofte er en vel kreativ blanding av liberalteologi og New Age.

3. **Fabrikasjons-Jesus.** "Den *ikke-historiske* Jesus", en Jesus som er fjernet helt fra historien. Her har vi ett av områdene der nye ateister kan vandre hånd i hånd med New Age.

For å forstå de to siste, trenger vi å se nærmere på den første.

## 1. Forsknings-Jesus

Det er lett å undervurdere premissene som ligger til grunn for forskningen. Når vi snakker om "Den historiske Jesus" synes dette i stor grad å handle om noe som per definisjon er forskjellig fra "troens Jesus". Dersom en forsker ender nær troens Jesus, oppfattes det som et tegn på dårlig forskning. Verre enn det, man kan bli beskyldt for å begå den akademiske ursynd ikke å være kritiker, men apologet. Uten at man synes bevisst hvor mye dårlig skjult apologetikk som "radikale Jesus-forskere" bedriver – bare med motsatt valør.

For å unngå merkelappen dårlig forskning er man dermed nødt til å lete etter alt som kan sies å være annerledes enn den Jesus som vi ser i kirkens såkalte harmonisering. Ikke minst er det da vesentlig å holde fast på at mirakler ikke er mulig og at tekster må være konstruert ut fra teologi og lokale behov, eller ut fra andre skrifter i omløp. Man må trenge bak alt dette og fjerne senere tillegg for å kunne nærme seg Den historiske Jesus.

Jeg ønsker ikke å karikere forskere. Ikke bare liker jeg forskning – vi trenger den. Men vi er nødt til å se på hva som egentlig sies – og hvorfor. Historieforskning er verken nøytral eller endelig. Utfordringen med jakten på Jesus er at den på en uvanlig måte kobler historiefaget, virkelighetsforståelser, teksttolkning og det personlige. Ønsker man å fremme toleranse, fred og inkludering, er det i vår samtid viktig ikke å konkludere med at Jesus er unik eller stiller andre krav enn de man kan gå god for på allmenn basis, eller som man mener er gangbar politikk i dagens verden. Det skader ikke om man i tillegg får overskrifter om sitt modige

oppgjør med "kirkens Jesus" eller sine "sensasjonelle teorier".

Samtidig er det en utfordring ikke å bruke metoder som gjør all historieforskning usikker. Det er ikke forsvarlig med en ren historisk relativisme. Vi må kunne lage begrunnede rekonstruksjoner av fortiden, selv om vi ikke har alle detaljer eller makter å unngå spenninger mellom kildene. Det er ikke fritt fram å hevde at Holocaust ikke kan ha skjedd, eller at Karl XII erobret Russland i 1725.

### Slipstvang for Jesus?

Å finne Den historiske Jesus er som å gå på restaurant. Dørvakten slipper ikke inn hvem som helst. Skal jeg komme forbi, må jeg ha gyldig legitimasjon og bekledning. Finner jeg da en Jesus som ikke har gjort mirakler, ikke støtter kirkens senere lære eller ikke minner om en jøde, trenger ikke grunnen være at han var slik, men at det var den som dørvakten slapp inn.

Nettopp derfor er det grunnlag for realitetssjekk. Vi må unngå å finne en Jesus som først og fremst er skapt av våre egne kriterier. Ender vi med å beskrive en Jesus som verken er påvirket av sitt eget jødiske miljø, eller klarte å påvirke kirken, har vi funnet en skikkelse som er svært lite historisk sannsynlig.

Historiske tolkninger blir fort farget av sin egen tid. Hva som er opplagt og gangbart veksler mellom generasjoner, skoleretninger og tidsstemninger. På 1800-tallet og starten av 1900-tallet syntes det for eksempel viktig for mange tyske forskere ikke bare å "avmytologisere Jesus"<sup>5</sup>, men å holde ham unna det spesifikt jødiske som det på den tid ikke var udelt begeistring for. Jesu betydning ble i stedet ansett for å ha klart å frigjøre seg fra sin bakgrunn. Samtidig fant forskerne en Jesus som lå mistenkelig nær deres egen etiske og politiske bakgrunn. Albert Schweitzers (1875-1965) bok fra 1906<sup>6</sup> om det som i dag ofte kalles for den første jakten på den historiske Jesus, argumenterte for at man bare hadde erstattet "kirkens Jesu-bilde" med en Jesus i sitt eget bilde. Resultatet var en dramatisk nedgang i jakten på den historiske Jesus i nesten 50 år,

5. Teologen Rudolf Bultmann (1884-1976) har hatt stor innflytelse med sine "avmytologisering" av evangelienes Jesus. Fordi Det nye testaments verdensbilde i følge Bultmann ikke lenger er relevant, må vi omtolke Bibelen for ikke å ofre intellektet for troen. NT er så sterkt basert på mytologiske forestillinger, at det verken er mulig eller ønskelig å forske på den historiske Jesus. Det eneste vi kan si noe om er hva kristne har tenkt og ment i de første tiårene.

6. Schweitzer, Albert, *Jesu liv i forskningens lys* (Gyldendal Norsk Forlag, 1969).

fram til det som ofte kalles for den andre jakten fra 1950-tallet og den tredje fra 1980-tallet<sup>7</sup>.

## Nag Hammadi eller Dødehavsrullene?

De seneste tiårene har Jesus-forskningen eksplodert. Det gis ut mange – og tykke – bøker. Litt enkelt sagt kan vi likevel se to hovedperspektiver.

På den ene siden tegnes Jesus i en hellenistisk og til dels gnostisk setting, gjerne med blikket rettet mot *Nag Hammadi-skriftene*<sup>8</sup>. Jesus er i liten grad jøde med Messias-pretensjoner, eller en som kirken kan bruke i etisk eller politisk debatt. Muligens er ønsket om å motvirke sistnevnte en drivkraft i retning av det vi kan kalle en historisk agnostisisme – at det må være svært uklart hva Jesus sa<sup>9</sup>. Skal man komme i mål, er det dermed avgjørende å underkjenne tekstens troverdighet.

Feltet er samtidig bredt og mangfoldig, enten vi snakker om Jesus-seminaret<sup>10</sup> eller om postmoderne prosjekter som fokuserer på det de ser som mangfoldet blant de første kristne. De urkristne ("proto-ortodokse"<sup>11</sup>) og de gnostiske må etter deres mening ha like stor rett til Jesus. Noen legger vekt på det de anser som manglende grunnlag for kunnskap om Jesus, med referanser til usikkerheten om hvem som skrev de fire evangeliene. Andre leter etter hellenistiske forbilder der Jesus ender som en omvandrende "kynisk" filosof<sup>12</sup> eller som en Jesus tilpasset forbilder som for eksempel Homers verker.

På den andre siden har vi de som tar utgangspunkt i det jødiske, spesielt etter funnet av *Dødehavsrullene*<sup>13</sup>. Det er vanskelig å komme fra at

7. Wright, N. T. *Jesus and The Victory of God* (SPCK, 1996), ss. 23-25, 83-124.

8. Rundt 50 stort sett gnostiske skrifter på koptisk fra 300-tallet (der spesielt Tomas-evangeliet kan spores tilbake til greske tekster fra 100-tallet), oppdaget ved Nag Hammadi i 1945.

9. Som Nicholas Perrin skriver i *Lost in Transmission? – What we can know about the words of Jesus* (Thomas Nelson 2007, ss. 60-61) er det noen faglige argumenter for dette, men samtidig vanskelig å komme unna at dess mer vi mener at Det nye testamentet gjengir poengene i Jesu budskap, dess mer avkreves vi personlig å ta stilling til det. Og motsatt, dess større skepsis til NT, dess mer kan vi holde fast på en tolerant, åpen og agnostisk holdning til Jesus. Nettopp når det finnes klare personlige motivasjoner for forskningsvinkel, er det viktig å vurdere premisser og argumenter nøye.

10. En gruppe stort sett radikale/kritiske forskere som møttes to ganger i året på 1980- og 90-tallet for å debattere det historiske i Det nye testamentet og vurdere hva som handler genuint om Jesus. Kanskje mest kjent for sine avstemninger over hvilke vers som var ekte, men der det ikke skulle mer til at en av forskerne var uenige før verset ble underkjent. Se f.eks. N.T. Wrights gjennomgang: Wright, N. T., *Jesus* ss. 29-35.

11. Uttrykk skapt av Bart Ehrman for å markere hans påstand om at de som til slutt "vant" og ble kirken, opprinnelig var en av mange tilfeldige grupper som tolket Jesus på sin måte. Se Ehrman, Bart D. *The New Testament: A Historical Introduction* (Oxford University Press, 2004) s. 7.

12. Se Lindholm, Stefan, 'Cynism' *Theofilos* 1 2009, ss. 31-36.

13. En serie ruller og fragmenter av rundt 600 ulike jødiske skrifter fra stort sett før Jesu tid, funnet nær Dødehavet i 1947.



## “Dersom en forsker ender nær troens Jesus, oppfattes det som et tegn på dårlig forskning”

synet på Jesus avhenger av hvordan vi svarer på spørsmålet om han var jøde. Dess mer vi leser NT ut fra et jødisk perspektiv, dess mer sammenhengende Jesus-bilde får vi.

Hvis Jesus ikke faktisk talte og oppførte seg i en tydelig jødisk sammenheng, har vi da også et forklaringsproblem. Ikke på de senere gnostiske skriftene som var allment esoterisk tankegods i samtiden, men på hvorfor noen ble overbevist om at han var jøde. Det er lite sannsynlig at en som ikke i det hele tatt opptrådte som rabbi eller Messias-skikkelse, kunne bli oppfattet ikke bare som dette, men som Jahves Sønn – og det så fort.

Skal vi først ha kriterier for å finne Jesus, er det viktig at de har troverdighet og brukes med forstand. Dette gjelder enten vi vurderer forhold som om tekstene ligger nær hendelsene i tid, om de støttes av flere kilder, har innslag av semittiske ord og uttrykk, har spor etter Palestina eller om det er flaut at han fremstilles slik han gjør (f.eks. som korsfestet). Vi kan også se om tekstene er ulik senere kristen teologi, eller ikke er tradisjonelt jødiske.

Samtidig skal vi være forsiktige med å skape en Jesus som verken var påvirket av sitt eget miljø eller påvirket sine tilhengere. Mener vi at *alt* skal oppfylles på én gang, får vi en absurd Jesus – en definitivt *ikke-historisk* Jesus. Modererer vi oss og sier at det holder med noen kriterier om gangen, får vi en troverdig Jesus, en *sannsynlig* historisk<sup>14</sup>.

Siden spørsmålet om mirakler ikke kan løsrives fra livssyn, er det umulig med nøytral forskning på Jesus. Den historiske Jesus blir fort til *historikernes* Jesus, nærmere bestemt en som betraktes i lys av en rent naturalistisk forskningsmetode. Den virkelige Jesus er og blir en annen – hvis han faktisk gjorde mirakler.

14. Det er også et viktig poeng at selv mangel på oppfyllelse av kriteriene ikke kan brukes til å si at noe ikke er autentisk fra eller om Jesus. Mangel på bevis (hva nå dette måtte være) for at noe er autentisk er ikke bevis på at det ikke er autentisk.

## 2. Fantasi-Jesus

Nå kjennetegnes ikke vår kultur av kjennskap til Jesus-forskning. I stedet råder myter og diktning, enten vi snakker om romaner, filmer eller avisoppslag.

Ofte får vi presentert stoffet fra kun én vinkel - og det kategorisk. Mye avsløres av ordbruken. Tradisjonelle kristne omtales som fastlåste og uvitende om hva forskningen "har slått fast". Man lener seg da ofte til bøker fra rundt år 1900<sup>15</sup>, man rett og slett misforstår forskningen, som i *Da Vinci-koden*<sup>16</sup>.

Det hele glir inn i tidstypiske budskap for å fremme en Jesus som passer. Vi møter fantasier som at ingenting i NT er tidligere enn 100 år etter Jesu død, at den gnostiske tradisjonen er den sanne tolkningen av Jesus og at et gnostisk syn er positivt og livsbejaende. Dette følges gjerne opp med at alt i NT er blitt manipulert på 300-tallet og at seierherrene skriver historien.

Mot dette lanserer man så sine egne bilder der man er snar med å si at man ikke kommer med dogmer - kun med hypoteser. Som man så forsvarer ganske så dogmatisk.

I *Da Vinci-koden* er det dermed slik at "ingenting i kristendommen er originalt"<sup>17</sup>. Som "meget dyktig forretningsmann" valgte keiseren å satse på vinneren. "Historikere forundres den dag i dag over hvor elegant Konstantin omvendte de soldyrkende hedningene til kristendommen. Ved å innlemme hedenske symboler, datoer og ritualer i den voksende kristne tradisjonen skapte han en slags hybridreligion som begge parter kunne akseptere." Brown lar sine angivelig lærde helter påstå at den førkristne guden Mithra ble født 25. desember, ble begravd i en grotte og sto opp igjen på den tredje dag. Mens de kristne før Konstantin feiret sabbaten på lørdag, bestemte han å gjøre dagen da hedningene dyrket solen - søndag - til helligdag. Konstantin kalte etter hvert inn til kirkemøtet i Nikea der Jesu guddommelighet og posisjon som Guds Sønn ble offisielt foreslått og vedtatt etter en jevn avstemning.

At slike ting og svært mye annet kan passere hos anmeldere og forlagskonsulenter, kan kun forklares med et bakteppe av godtroenhet og kunnskapsmangel.

15. Blant disse finner vi seriøse forskere som Adolf von Harnack (1851-1930), men enda oftere eksentriske esoterikere.

16. Se *Da Vinci dekodet* av Bjørn Are Davidsen, (Lunde forlag, revidert utgave 2006).

17. Se Dan Browns *Da Vinci-koden* (Bazar Forlag, 2004), kapittel 55.

Har man først forlatt forskningsen verden, er det åpent for fri fantasi og personlige kodenøkler. Et eksempel er Ralph Ellis som leser Bibelen som om den er skrevet på egyptisk<sup>18</sup>. Sinaifjellet er egentlig Kheopspyramiden. Noas ark er på museum i Kairo. Rekken fra Noa til Jesus var egentlig faraoer i Egypt. Johannes Døperen var yppersteprest i Jerusalem, men ble druknet i en døpefont av Herodes. Jesus var rett og slett guvernør i Tiberias og senere opprørsleder. Etter å ha bekjempet Saulus og romere, dør han i Jerusalem i år 68, mens han forsvarer sin hellige by.

Det hører med at Ellis i det siste har forlatt denne teorien. Han mener nå at Paulus var Josefus og Jesus var kong Arthur. Etter å ha startet det jødiske opprøret på 60-tallet i protest mot skattenivået, ble Jesus korsfestet og sendt i eksil til England. Der ble han som Atur-til ("egypteren") kjent for sine tolv disipler rundt nattverdsbordet<sup>19</sup>.

Denne type "avsløringer" sier ikke noe om hvem som regjerte i England - kun at fantasien er konge. I stedet for historikernes kriterie-Jesus, har vi fått de kreatives Jesus. Mens vi venter på at Ellis skal finne Jesu sverd, kan vi lage en Olof Palme som egentlig var president i USA. Det er bare å lese avisen med riktig kodenøkkel.

Skal vi avsløre fantasi-Jesus, trenger vi en musikalitet for ekte historie. Vi må kunne avdekke hva som klinger sannsynlig, og hva som er dikt og fanteri knyttet til et ofte konspiratorisk tenkesett, og hva som bare fremmes for å øke salgstall eller skape kontroverser og sensasjoner.

Det er ingen grunn til å feste lit til forfattere som "slår fast", holder seg unna anerkjente forskere, lener seg til eksentriske esoterikere fra hundre år tilbake<sup>20</sup>, oppdager noe som har vært skjult for alle andre i to tusen år, eller leser og oversetter tekster på sine egne måter.

### 3. Fabrikasjons-Jesus - Har Jesus virkelig eksistert?

Begynner man først å rive Jesus løs fra historiske kilder, er ikke veien lang til å ta ham helt ut av historien<sup>21</sup>. Mens "Fantasi-Jesus" handler om å skape seg en Jesus etter egen fantasi, handler "Fabrikasjons-Jesus" om at Jesus er ren fantasi. For noen er det nok også fristende å hevde at Jesus

18. Ellis, Ralph, *Jesus: Last of the Pharaohs*, (Adventures Unlimited Press, 2002).

19. Ellis, Ralph, *King Jesus: From Kam (Egypt) to Camelot* (Adventures Unlimited Press, 2008).

20. Som for eksempel forfattere, teosofere eller frimurere som Edward Carpenter (1844-1929), Manly Palmer Hall (1901-1990), William Tyler Olcott (1873-1936), Thomas Doane (1852-1885), Donald Mackenzie (1873-1936) og Albert Churchward (1852-1925).

21. Davidsen, *Svar skyldig*, ss. 185-222.

## “Begynner man først å rive Jesus løs fra historiske kilder, er ikke veien lang til å ta ham helt ut av historien”

er en fabrikkasjon fordi det er en påstand som få kristne klarer å respondere nøkternt på. Mange blir satt fast når de får spørsmål om hvilke *samtidige* historikere som skrev om Jesus. Siden det ikke er noen, er slutningen at han ikke kan ha eksistert. NT regnes ikke som troverdig, fordi det er skrevet av kristne.

Vi er dermed vitne til “Den femte jakten” på Den ikke-historiske Jesus<sup>22</sup>. Den første var på 1700-tallet, men overbeviste få. Den andre vokste frem med Bruno Bauer (1809-1882) og overbeviste enda færre. Den tredje og fjerde tilhørte britiske og amerikanske fritenkere i første del av 1900-tallet, men overbeviste ikke engang alle fritenkere<sup>23</sup>. Den femte startet med en professor i tysk, G.A. Wells på 1970-tallet. Og nå blir stadig flere overbevist.

Vi finner dermed dette både hos nye ateister som Christopher Hitchens og i bestselgere som *Jesus-mysteriene* og filmer som *Zeitgeist*<sup>24</sup>. I sistnevnte hevdes at “Ser vi stort på det, er fortellingen om Horus som følger: Horus ble født 25. desember, av jomfruen Isis-Meri. Hans fødsel var ledsaget av en stjerne i øst, som på sin side ble fulgt av tre konger slik at de kunne finne og tilbe den nyfødte frelser. Da han var 12 år, var han et vidunderbarn av en lærer, og i 30-årsalderen ble han døpt av en figur kjent som Anup og tok så fatt på sin tjeneste. Horus hadde 12 disipler som han reiste rundt sammen med, utførte mirakler som å helbrede de syke og gå på vannet. Horus var kjent under mange ærestitler som Sannheten, Lyset, Guds salvede Sønn, Den Gode Hyrde, Guds Lam og mange andre. Etter å ha blitt sveket av Tyfon, ble Horus korsfestet, begravet i tre dager og deretter reist opp fra de døde.”<sup>25</sup>

Tilsvarende gjelder for andre, som Attis, Krishna, Dionysos og Mithra.

22. Se en gjennomgang i *Jesus Outside The New Testament* av Robert E. Van Voorst, (Eerdmans, 2000), ss. 8-14.

23. Selv en antikirkelig polemiker som Joseph McCabe (1867-1955) brukte ord som “dogmatiske” og “eksentriske” om de som avviste Jesu eksistens. Se *A Rebel to His Last Breath – Joseph McCabe and Rationalism* av Bill Cooke, (Prometheus books, 2001), ss. 189-192.

24. Se <<http://damaris.no/cw/articleDetail.aspx?artid=169>> og <<http://skepsis.no/?p=594>>. [november, 2009].

25. Fra filmen “Zeitgeist” – <<http://www.youtube.com/watch?v=DtRt4fnHFWw>> [november, 2009].

Ikke uventet går denne type stoff sin seiersgang i diskusjonsfora, blogger og bøker. Siden Jesus i følge dette synet så tydelig er en konstruert figur, er de kristne rundlurt på det grundigste.

Ser vi noe *mindre* stort på dette, er spørsmålet hvem som egentlig er blitt rundlurt. For de samme sitater og henvisninger har ikke vekket begeistring i religionshistoriske kretser. Det er rett og slett lite eller ingenting som stemmer. For eksempel sitter ingen religionshistorikere på kilder til at den egyptiske guden Horus ble født 25. desember. Religionshistorikere må også slite atskillig for i det hele tatt å finne *noen* guder som er født på en så opplagt symbolsk dato som 25. desember. Det eneste kjente unntak er den romerske Sol Invictus, men da har vi å gjøre med en guddom som ikke ble feiret før et par hundre år etter Jesus, nærmere bestemt først under keiser Elagabalus (203-222)<sup>26</sup>.

Mens *Zeitgeist* skal ha det til at Jesus er konstruert på grunnlag av en urgammel mytologi, har den selv strukturert mytologien med Jesus som mal. Man dikter opp en "Ur-Jesus" av et mangfoldig, vekslende og selv-motsigende materiale. Oppskriften er i grove trekk å antyde en *sammenheng* med en eller flere mytologiske skikkelser. Mens antydningen sitter i bakhodet, kan man spinne videre mens man hele veien unnlater å sitere originalkilder. I stedet kaster man sin elsk på stort sett esoteriske eksentrikere fra 1800-tallet, når man ikke selv vrir på mytene eller dikter opp nye.

Når det er vanskelig å finne historikere som aksepterer påstanden om at Jesus ikke har levd, henger det sammen med at summen av kildematerialet ellers er vanskelig å forklare. Skal man slippe gjennom med den motsatte hypotesen, må man kunne vise at den står sterkere. Men man må da bortforklare en rekke forhold som historikere vil si at konvergerer sterkt, altså går mot en klar konklusjon. Dette gjelder bl.a.

- Eksistensen av kristne minst så tidlig som år 50, som vi ser av Paulus sine brev
- At det finnes så mange tidlige skriftlige kilder som brev og biografier om Jesus
- Fraværet av forsvar for at Jesus har levd, i de kristne

26. Forestillingen om at kristne tok over datoen fra en hedensk høytid i Roma synes å stamme fra slutten av 1700-tallet. Vi finner imidlertid feiring av Jesu fødselsdag før noen romersk høytid på denne datoen. Se Tighe, William J. 'Calculating Christmas' (*Touchstone Magazine*, December 2003), <<http://www.touchstonemag.com/archives/article.php?id=16-10-012-v>> [november, 2009].

forsvarskriftene før 300-tallet

- At man sa at Messias vokste opp i Nasaret, et ikke veldig anerkjent sted for jøder på denne tiden
- Omtalen hos jødiske og romerske historieskrivere i det første og andre århundre
- At gnostiske skrifter på 100-200-tallet brukte akkurat Jesus som talsmann
- Alle spor av uavhengige kilder i de ferdige tekstene i NT, som at
  - o Paulus på 50-tallet siterer trosbekjennelser som kan spores enda lenger tilbake
  - o Paulus forutsetter at hans lesere kjenner til Jesu liv, men gir likevel sitater og gir korte glimt fra hans liv
  - o Vi har uavhengig fellesstoff hos Matteus og Lukas, hva vi kaller Q
  - o Vi har uavhengig stoff som henholdsvis Matteus, Lukas og Johannes er alene om (ofte kalt for M, L og SQ - *Sêmeia Quelle*<sup>27</sup>).
  - o Peter og Paulus sine taler i Apostlenes gjerninger

Selv om historikere har ulike syn på hvem Jesus var, er det få som ikke støtter den norske historikeren Per-Bjarne Ravnås sin konklusjon: "Det er én ting vi vet helt sikkert om Jesus, og det er at han ble korsfestet"<sup>28</sup>. Rett og slett fordi de hadde vært for flaut for tilhengerne i datidens æreskultur å *dikte* opp et så skammelig nederlag som en korsfestet Kristus.

Det er dermed befriende å se at faghistorikere ikke lar seg forvirre av mirakler og motsetninger. Ateisten Michael Grant er ikke i tvil om at evangeliefortellingene fører oss til at det har eksistert en jødisk profetskikkelse ved navn Jesus.

"Bruker vi samme kriterier på Det nye testamentet som på andre antikke skrifter som inneholder historisk materiale, kan vi ikke avvise at Jesus har eksistert mer enn vi kan avvise at en rekke hedenske skikkelser som vi ellers aldri stiller spørsmål ved om har eksistert. Selvsagt finner vi alle

27. Q - die Quelle - er betegnelsen på en hypotetisk kilde som inneholder det stoffet som er felles for Matteus og Lukas, og som ikke finnes i Markus. SQ - Sêmeia Quelle ("Tegnkilden") - viser til en hypotetisk kilde bak deler av Johannes, mens M og L er navn på særstoffet hos henholdsvis Matteus og Lukas.

28. Ravnås, Per-Bjarne, *Jakten på den virkelige Jesus* (Manschou, 2007), s. 9.

disse motsigelsene mellom de ulike evangeliene. Men vi benekter ikke at en hendelse fant sted bare fordi hedenske historieskrivere som Livius eller Polybius beskriver dem på avvikende måter... For å oppsummere, moderne kritiske metoder støtter ikke at Kristus var bare en myte. Påstandene om dette har igjen og igjen blitt besvart og avvist av de mest fremstående forskere.”<sup>29</sup>

Selv om vi kan vite ganske mye som er sannsynlig om Jesus, betyr ikke det at troens Jesus noen gang vil bli identisk med historikernes. Skal vi nærme oss den virkelige Jesus – ”Fakta-Jesus” – må vi være ydmyke. Hvis Jesus virkelig er Gud som ble menneske, noe det er mulig å argumentere seriøst for, kan vi ikke regne med å fange eller forstå ham fullt ut. Heller ikke kan vi forvente å bli helt enige om noe som til de grader sprenger rammene for vanlige historiske vurderinger.

Samtidens Jesus-bilder handler dels om forskning og dels om fantasi, men kanskje mest om hvilke *forutsetninger* vi vurderer kildene ut fra. Det er dermed ingen grunn til å la oss overvelde av radikale teorier eller sensasjonelle overskrifter. Vi må i stedet ha fokus på premisser, metoder og faktagrunnlag i samtalen i media, bøker og blogger, for ikke å si på bussen.

*Bjørn Are Davidsen*

Siv. ing, forfatter og skribent

[bjorn-are.davidsen@telenor.com](mailto:bjorn-are.davidsen@telenor.com)

29. Dette kommer frem i den ellers kritiske boken av Michael Grant: *Jesus: An Historian's Review of the Gospels* (Macmillan Pub Co, 1992).

# Jesus är svaret! Men lyssna först på frågan

**D**agens västerlänning bombarderas dagligen av en formlig kako-foni av röster; av information och marknadsföring i en alltmer svårseparerbar blandning. Det har aldrig tidigare varit så lätt för en avsändare att nå ut med sitt budskap. Men det har heller aldrig varit svårare att tränga igenom bruset så att den tänkte mottagaren också kan ta det till sig.

Den massmediala kommunikationen tycks idag ha nått ett förenklingens zenit, där samma tidningsrubriker med smärre variationer avlöser varandra. Fler än en kristen förkunnare har därför fallit för frestelsen att ytterligare förenkla budskapet och reducera det kristna budskapet till några snärtiga fraser om kärlek och inre harmoni. Ett sådant synsätt vore dock att omyndigförklara nutidsmänniskan. Men framför allt vore det orätt gentemot det budskap som Jesus gav sina efterföljare i uppdrag att förkunna.

Den kristna tron uppstod i ett sammelsurium av olika filosofiska och religiösa strömningar i det romerska imperium som då stod nära sin höjdpunkt. Den existentiella frågan framför andra gällde döden. Därför kretsar mycket av Jesu och apostlarnas undervisning också kring just den frågan. Hebreerbrevets författare förklarar att Jesus kom för att "befria alla dem som av fruktan för döden hade levt i slaveri i hela sitt liv".<sup>1</sup>

Både i tidningskiosken och på nätet möter oss en uppsjö av enkla "hjälp-dig-självt"-recept. Men huvudfrågan för den kristne förkunnaren är inte hur vi kan kopiera och överföra dessa till en kristen kontext. Inte heller vilka metoder vi kan bruka för att maximera antalet läsare. Frågan är istället vilka verkliga mänskliga behov och frågeställningar som döljer sig bakom människors impulsiva beslut i tidningskiosken eller vid tangentbordet.

*Kontextualisering* är alltid ett nyckelord när någon önskar gestalta evangeliet så att åhöraren kan ta det till sig. Detta var en helt central del i Jesu pedagogik, där liknelsen var den vanliga metoden för att koppla budskapet till något som åhörarna kunde relatera till. Men sina närmaste anhängare undervisade han på ett annat sätt: "Ni har fått del i Guds

1. Hebr 2:15. Bibelcitatt i denna artikel tagna ur Svenska Folkbibeln.



rikes hemlighet. Men de som står utanför får allt i liknelser”.<sup>2</sup> Och för Paulus, som mötte olika människor runt hela Medelhavet blev vikten av kulturförståelsen och att hitta kontaktpunkter ännu större: ”För alla har jag blivit allt, för att jag i varje fall skall frälsa några.”<sup>3</sup> I dagens postmoderna värld med alla dess mer eller mindre flytande subkulturer gäller detta självfallet i ännu större utsträckning.

Vikten av kontextualisering gäller också i mötet med en större, men samtidigt mer svårdefinierad grupp: den stora skara som samlas under beteckningen Medelvensson. Denna grupp är dock mycket svår att ringa in idag när den tidigare religiösa och kulturella referensramen tycks nästan utsuddad. Idag har istället var och en sin blivit egen lyckas smed, alltifrån gymnasieval ända fram tills den sista kronan tagits ut ur den egenhändigt valda PPM-fonden. Med denna valfrihet kan vi försöka kontrollera hela vår tillvaro. Men myntet har också en baksida, som stavas rotlöshet och osäkerhet.

Hur kan då den kristne förkunnaren knyta an till dagens postmoderna kultur som drar åt så olika håll? Utmaningen är ansenlig, men definitivt inte hopplös. För kanske innebär det svårfångade i samtidskulturen samtidigt en helt ny öppning för det kristna budskapet. När de gemensamma grundvalarna har rivits undan och mediebruset tystnat för ett ögonblick kvarstår en mänsklig egenskap som inte har försvagats; bara förts en aning i skymundan. Det handlar om människans sökande natur.

Visst har det blivit svårare att presentera den kristna tron för den som har förlorat förståelsen av traditionella begrepp som synd, frälsning och rättfärdighet. Men de eviga frågorna är fortfarande en dörr in i människans hjärna och hjärta. Jag vill i denna artikel lyfta fram fyra punkter att ta fasta på i ambitionen att kommunicera det kristna budskapet till dagens västerlänning.

## 1. Lyssna aktivt på människors existentiella frågor

På ett plan framstår det som om sekularismens gurus har fått rätt i sin förutsägelse att vetenskap och välstånd skulle suddas ut människans religiösa behov. De stora frågorna om varifrån människan kommer och vart hon är på väg lyser ofta med sin frånvaro i det offentliga samtalet. I ett

2. Mark 4:11.

3. 1 Kor 9:22.

tidigt skede av arbetet med det som omsider skulle bli boken *Vem tänder stjärnorna?* – en resa genom nutidsmänniskans stora existentiella frågor, tog förlaget hjälp av en faktagranskare. Han funderade över om detta var en farbar väg i ett postmodernt 2000-tal, och citerade en präst som valt att undvika tydliga svar: "Det där får vi lämna; det finns ändå inga svar på de stora frågorna." Analysen är inte ovanlig, men den är icke desto mindre alltför grund.

Frånvaron av en öppen diskussion kring människans största frågor beror knappast på att inga svar finns, inte heller på att människan nu äger alla svar. Tystnaden beror snarare på det ständiga bakgrundsbruset från teve, dator och annat som långa stunder lyckas döva den viskande rösten på insidan. Men bakom kulisserna står likafullt de stora existentiella frågetecknen kvar, lika krokiga som tidigare. Varken vetenskapen eller den massmediala explosionen har kunnat ge "homo zappiens" några tillfredsställande svar på hennes frågor om sig själv och varför vi är här. Och just här finns Kontaktpunkten med stort K; den stora möjligheten att kommunicera evangeliet till nutidsmänniskan.

Få sekulariserade 2000-talsmänniskor skulle säga att de bär på syndanöd. Men många upplever ändå en obestämbar vilshenhet inför livet. Vi strävar efter det fullkomnade liv som inredningstidningar och resemagasin målar upp, men som aldrig riktigt vill infinna sig. Det är inte sin syndaskuld inför Gud som dagens europé våndas över, som Luther gjorde för 500 år sedan. Snarare en ständig otillfredsställelse över att livet aldrig tycks nå det stadium av harmoni som man längtar efter. På ett sätt kan vi därför hävda att dagens västerlänning brottas med själva frälsningsfrågan, formulerad som: "Hur kan jag nå den sanna lyckan?" Men hon gör det sällan utifrån Luthers fråga "Hur kan jag finna en nådig Gud?", utan oftare i hopp om en inomvärldslig, men likväl ständigt undflyende lösning på den mer obestämbara livsångest som inte tar sin utgångspunkt i begrepp som synd och skuld.

Svårigheten att på egen hand finna vägen till lyckans land har gjort att frågan om livets innersta mening blivit den kanske allra mest brännande. Nutidsmänniskan har tillgång till så mycket kunskap, så stort välstånd, och så mycket underhållning. Men det finns ändå en otillfredsställelse. Ibland lågmält malande, ibland skrikande i ångest. Men den finns alltid där någonstans i bakgrunden. Något som säger oss att ateismen inte ger oss de svar som hjärtat kan acceptera. I dessa stora frågor

finns en tydlig kontaktpunkt. Ibland är den lättåtkomlig, ibland väl dold. Men den finns där hos alla människor.

## 2. Tala tydligt!

Den allt annat överskuggande huvudfrågan om alltings yttersta grund har två huvudsakliga svarsalternativ: ateistisk materialism och teism - vilket här i Skandinavien länge har varit liktydigt med kristen tro. Det finns visserligen gott om frispråkiga företrädare för andra trosuppfattningar, framför allt panteism - tron på något slags operonlig andlig verklighet - De drar dock alla åt antingen ateism eller teism, och den religionsfilosofiska diskussionen rör sig i stort sett uteslutande kring dessa två huvudalternativ. Antingen är materia det enda som existerar, eller också finns det en personlig Gud.

De två alternativen utesluter varandra, och de är tydliga i sin beskrivning av tillvarons yttersta grund. Detsamma gäller även de konsekvenser som respektive världsbild får för exempelvis antropologi och syn på moral. Om ateismen är sann är människan i grunden "en farkost för sina gener"<sup>4</sup> för att citera den nutida ateismens huvudprofet Richard Dawkins. Utan Gud finns inga objektiva moraliska värden, inget syfte med människans liv och så vidare. Om Gud däremot existerar är människan skapad till Guds avbild, med förmågan att fatta moraliska beslut av verkligt värde, och det finns en objektiv mening med hennes liv.

Det postmodernistiskt genomsyrade 2000-talet har lärt oss att vi aldrig kan nå säker kunskap, och därför har maximalt svävande svar blivit ett tecken på verklig vishet. Ett framträdande språkrör för denna grundsyn är f.d. ärkebiskop KG Hammar, som slår fast: "Jag är tydlig med att jag är otydlig. Det är min strategi och mitt sätt att leda."<sup>5</sup>

I en kultur där de gamla svaren har fått ge vika och otydligheten har blivit dygd finns det ett enormt behov av handfasta svar. Och här skulle den kristna tron kunna spela en huvudroll, menar Gene Edward Veith: "Modernismens misslyckande innebär att den gamla sekularistiska kritiken av övernaturlig kristen tro har förlorat sin kraft. Konservativ kristen tro har i den postmoderna världen fått en ny trovärdighet."<sup>6</sup>

4. Richard Dawkins, intervjuad av Göran Rosenberg Vad är en människa? SVT, hösten 2003.

5. Brandsma, Eva 'Otydligheten är min tydlighet' *Loop* Nr 1, 2005, s. 7 (intervjuartikel med KG Hammar).

6. Veith, Gene Edward, *Postmodern Times* (Crossway Books, 1994) s. 28.

Därför har kristna all anledning att ge en tydlig beskrivning av det ateistiska alternativet. Att om ingen Gud finns är vi alla en samling atomer ute på en ytterst sett meningslös resa från ingenting till ingenting. Och i samma andetag finns sedan möjligheten att förmedla den tydliga kristna bekännelsen. Att Gud existerar och att Jesus från Nasaret inte bara är en av historiens alla vishetslärare, utan förtjänar det epitet som den förment tvehågsne Thomas ger honom: "Min Herre och min Gud!"<sup>7</sup>

### 3. Våga utmana!

Internet har – på gott och ont – fört hela världen inför våra ögon. Samtidigt som informationsmängden har mångfaldigats har den också skurits ner i alltmer finhackade portioner. Steven Johnson skrev sommaren 2009 i *Time* att om tre, fyra år kommer samtliga stora informationskanaler att vara i twitterformat<sup>8</sup>. Något som i så fall måste betecknas som en uppenbar omyndigförklaring av människan som intelligent varelse.

Extrema uttryckssätt brukar med tiden slå över i en korrigerande motreaktion. "Fast food" skapade ett behov av "slow food". Det nya sättet att kommunicera i hyperkort format kommer även det att ge upphov något annat. Men det krävs en smula mod för att våga gå emot det ständiga mantrat: "Gör budskapet mer lättsmält!" En sådan ansträngning kan tveklöst vara värd sitt pris. För det som människor på djupet söker är knappast mer av samma sak, utan hellre något som utmanar och engagerar på djupet.

Jesus själv är synnerligen utmanande, och för 2000-talsmänniskan uppenbart provocerande i sin undervisning: "Om någon vill följa mig, skall han förneka sig själv och varje dag ta sitt kors och följa mig. Ty den som vill bevara sitt liv skall mista det, men den som mister sitt liv för min skull, han skall vinna det."<sup>9</sup>

Detta budskap lockar knappast den sida i oss som söker lättsmälta svar på svåra frågor. Men en sådan förkunnelse kan också ge just det som nutidsmänniskan innerst inne längtar efter. För om något är verkligt svårtillgängligt, skulle det också kunna vara verkligt dyrbart.

7. Joh 20:28.

8. Steven Johnson 'How Twitter Will Change the Way We Live', *Time* 5/6 2009.

9. Luk 9:23f.

## 4. Sanning och ödmjukhet i salig förening

Det finns också anledning för kristenheten att våga utmana den postmodernistiska inställningen att varje sanningsanspråk egentligen är ett dolt maktanspråk<sup>10</sup>. Bibeln understryker istället konsekvent att sanningen kan framföras både tydligt och kraftfullt, men samtidigt fyllt av ödmjukhet. "Dra ut till försvar för sanning, ödmjukhet och rättfärdighet"<sup>11</sup> skriver psalmisten. I Matteusevangeliet exemplifierar Jesus detta genom en i våra ögon märklig presentation av sig själv. Först förklarar Jesus att Gud har överlämnat allting till honom, och att han är den ende som kan känna Gud Fader, förutom dem som han själv uppenbarar Gud för. Vidunderliga anspråk, som tycks oss ännu mer underliga när vi fortsätter två verser längre ner, där Jesus säger: "lär av mig, för jag är mild och ödmjuk i hjärtat".<sup>12</sup>

Ödmjuk? Vad menar Jesus egentligen här? Antingen hade han en helt förvriden förståelse av begreppet ödmjukhet. Eller också var hans enorma sanningsanspråk faktiskt kopplade till den största ödmjukhet och kärlek som världen har känt. Att kommunicera ett så tydligt budskap idag är nästan att svära i den heliga sekularismens kyrka. Men det är likafullt den enda framkomliga vägen.

Om Jesus var den han sade sig vara, så finns det all anledning att ta fram den gamla devisen "Jesus är svaret". Vi behöver då heller inte nedslås av den vanliga kontringen "Och hur löd frågan?" För vilken existentiell fråga som nutidsmänniskan än vågar lyfta fram i ljuset kan svaret förankras mannen från Nasaret, i honom som sade sig själv vara Vägen, Sanningen och Livet. Det i sig behöver varken vara förmätet eller högfärdigt. Den springande punkten gäller förstås om det fanns fog för hans anspråk eller inte. Den frågan måste självfallet få ställas. Och då kan den – precis som alla andra – också få ett trovärdigt svar.

*Per Ewert*

Frilansskribent och gymnasielärare  
per@ordklass.se

10. För utförligare resonemang kring detta, se t ex James W Sire, *The Universe Next Door* (IVP, 2004) kap. 9.

11. Ps 45:5.

12. Hela passagen i Matt 11:27-29.

# Jesus på kinolerretet (bioduken)

En undersøkelse av Jesus-bilder på film gir en interessant sammensetning av både historie og myte, menneske og guddom, synder og helgen. En kan egentlig si at Jesusbilder på film gir et godt bilde av den teologiske kampen mellom Kristi identitet som Gud og hans identitet som menneske. I denne artikkelen vil jeg utforske hans identitet, slik den kommer til syne på film, på tre ulike måter: Jesus som Gud, Jesus som menneske og Jesus som myte.

*Denne artikkelen er et upublisert kapittel av Brian Godawas bok 'Hollywood Worldviews – Watching Movies With Wisdom and Discernment'<sup>1</sup>. Damaris setter pris på muligheten til å gjøre kapittelet tilgjengelig for våre lesere.*

**H**vem sier dere at jeg er?" Slik lød spørsmålet Jesus stilte Peter, i følge Matteusevangeliet. Peters svar var: "Du er Messias, den levende Guds Sønn", og dette ble en grunnleggende bekjennelse for den kristne kirke.

Men hva innebærer det at han er "Messias"? Hva vil det si å være "Guds Sønn"? Det har vært et avgjørende spørsmål for alle som har arbeidet med Det nye testamentet opp gjennom historien, og meningene har variert fra kirkefedrenes bokstavelige syn til nyreligiøsitetens mystiske avatar, fra ortodoksi til heterodoksi<sup>2</sup>, fra å se Jesus som et forvirret menneske til å se ham som en gnostisk guddom. Alle tenkelige forestillinger om Jesus er tilgjengelig på dagens paljett om en leter i forskningen rundt den ekstraordinære personen Jesus. Og for den som interesserer seg for filmhistorie, er mulighetene like varierte.

Når vi ser på film som omhandler det hellige, må vi ha mediets begrensninger klart for øye. Troende mennesker blir altfor ofte fornærmet av den reduksjonistiske behandling religiøse hendelser og historier gis på film. Det er viktig å forstå at tidsaspektet gjør det nødvendig å begrense hvor mye av den opprinnelige historien som kan tas med. Du kan rett og slett ikke få alt med på to eller tre (eller seks for den saks

1. Brian Godawa, *Hollywood Worldviews: Watching Films with Wisdom & Discernment* andre opplag (IVP, 2009).

2. Heterodoksi = avvikende fra det ortodokse.

skyld) timer. Men det er likevel like viktig å se på hva filmskaperen velger å ikke vise som hva han faktisk viser. Når han velger å utelate noe, kan det være på grunn av prioritering eller for å skjule noe som ikke passer inn i den forutinntatte oppfatningen av hva som er sant. Den åpenbare mangelen av mirakler i *Jesus Christ Superstar* (1973) for eksempel, skyldes en bevisst skepsis til det overnaturlige.

Som seere må vi samtidig være overbærende med at filmskaperen har tidsbegrensninger på dialog, behov for å korte ned og dra ut de viktigste poengene for å holde historien i gang. Om ikke hele Bergprekenen vises, trenger ikke det skyldes et ondskapsfullt forsøk på å skjule deler av denne mesterlige talen, men det kan være av hensyn til tidsbruk eller dramaturgiske valg. Tross alt gjør evangelieforfatterne noe av det samme – og det under Guds inspirasjon.

## Jesus som Gud

Et av de første filmportrett av Kristus er Cecilie B. DeMille's *The King of Kings* (1927). Her spares det ikke på spesialeffekter når det overnaturlige skal illustreres i all sin herlighet. Korsfestelsen viser en så total ødeleggelse at den kan konkurrere med den spektakulære avslutningen av *Indiana Jones og det siste korstog* (1989). Miraklene blir ikke skjult i denne produksjonen. At en skuespiller, H. B. Warner, skulle spille Kristus, førte til bekymringer for blasfemi og helligbrøde. DeMille skjulte Warner så mye som mulig mellom opptakene og fraktet ham i en lukket bil. I filmen har Jesus hele tiden et helgenaktig uttrykk og alltid en skinnende glorie rundt hodet – det guddommelige er fjernt fra det menneskelige. Her vises Kristus som et religiøst ikon, og scenene ble satt opp slik at de gjengav over 270 forskjellige klassiske religiøse malerier.

Da lyd etter hvert ble en del av film, opprettholdt regissør William Wyler Kristus overnaturlige guddommelighet i *Juda Ben-Hur* (1959). Her ser vi en usynlig, transcendent Jesus. Charlton Hestons mystisk hypnotiserte blick og den utenomjordiske musikken hver gang Kristus kommer, gjør effekten ekstra sterk. Filmens kombinasjon av orkestrering og engleaktige stemmer ble faktisk et slags stempel for Jesus-nærvær i andre filmer på denne tiden.

Selv om både *King of Kings* (1961) og *The Greatest Story Ever Told* (1965) bruker dette virkemiddelet, ser vi allerede i disse filmene at det guddom-

*“At en skuespiller, H. B. Warner, skulle spille Kristus, førte til bekymringer for blasfemi og helligbrøde”*

melige tones ned og det menneskelige trekkes fram. Vi ser et par helbredelser i begge filmene, men hører i større grad “historier” om at Jesus går på vannet og helbreder syke – og slik vises muligheten for overdrivelser i muntlig formidling. Nattverds scenen i *Greatest Story* gjenspeiler Leonardo Da Vincis humanistiske renessanse-maleri mer enn et hebraiske påskemåltid. Jeffrey Hunter spiller den unge, arisk blåøyde, filmstjerne-aktige Jesus i *King of Kings*, mens Max von Sydow, som ble valgt på grunn av sitt eksotiske utseende, spiller en korthåret-langmasketrist-bysantinsk Jesus i *Greatest Story*.

*King of Kings* legger vekt på evangeliefortellingene som en del av en større ramme av politisk kamp mot religiøse utbrytere i det romerske imperiet. *Greatest Story* legger i stedet vekt på den mer individuelle, åndelige forvandlingen som skjer i menneskers liv som resultat av Jesu forkynnelse.

Når det gjelder dramatikk, kan ikke den belærende Jesus i *The Greatest Story* måle seg med den revolusjonære Jesus i *King of Kings*. Men begge fanger ulike sider av den samme historiske Messias. En fredelig mann med et radikalt budskap om personlig omvendelse som skapte furor i sin samtid, og veltet et empirium.

Ironisk nok er et av de tidligste Jesusbilder på film nokså humanistisk. I D. W. Griffiths *Intolerance* (1916) ser vi riktignok Kristus-positurer som minner om Bysantiske ikoner, men Kristus vises som en kontrast til de hyklerske fariseerne. Griffiths firedelte drama vever sammen Jerusalems fall med massakren av protestantiske hugenotter utført av de katolske styresmakter og Babylons fall med den religiøse rivaliseringen og sosiale ødeleggelsen skapt av moralistiske reformatorer i datidens moderne Amerika.

Griffith er klar i sin polemikk: Religionens mangel på inkludering skaper hat og ødeleggelse. Denne økumeniske Jesus er en ironisk kontrast til den “intolerante” Jesus vi møter i Det nye testamentet, som forkynner anti-økumeniske budskap som: “Jeg er veien, sannheten og livet. Ingen kommer til Far uten ved meg” (Joh 14,7) og dømmer syndere



med: "Men dersom dere ikke vender om, skal dere alle omkomme slik som de." (Luk 13,3)

I Franco Zefferellis mini-serie *Jesus of Nazareth* (1977), der Robert Powell spiller en hypnotisk Jesus som aldri blunder, ser vi en viss balanse mellom menneskelighet og guddommelighet. Men miraklene er fåtallige, og Jesus må anstrenge seg fysisk for å klare dem. Han lykkes best som en historie-fortellende rabbiner, og hans følelseløse, stirrende blick er uttrykk for en fjern, utenomjordisk eksistens.

## Jesus som menneske

Det nittende århundres tyske liberalteologi har hatt mye å si for vårt samfunn, ikke minst gjennom arbeidet til det tyvende århundres disipler slik som Martin Dibelius og Rudolph Bultmann og, i den senere tid, Jesus-seminaret. I arven etter David Humes empiriske skeptisisme til det mirakuløse, opererer disse teologene med et utgangspunkt om at det overnaturlige ikke er mulig: De utelukker mirakler kategorisk, og mener at de enten har en naturlige forklaring, eller er mistolket av de troende som guddommelige handlinger.

Jesus ble nå en menneskelig revolusjonær som ble mistolket som Gud av sine fanatiske etterfølgere. Kristus-historien endret seg fra en Messias som er oppfyllelsen av de gammeltestamentlige profetiene, til en freudiansk Messias, et produkt av psykologiske mekanismer som skapte og etablerte en Messias der det ikke fantes noen.

Innen utgangen av 1970-tallet ble denne anti-overnaturlige teologien svært utbredt i populærkulturen, og det ble mer akseptabelt å framstille Jesus som en vanlig mann helt uten noen guddommelighet. Rockeoperaene *Jesus Christ Superstar* (1972) og *Godspell* (1973) dro veksler på denne kastreringen av det guddommelige. Begge filmene slutter med at Kristus dør, og kaster slik fullstendig vrak på oppstandelsen.

Andrew Lloyd Webber har sagt at han bevisst framstilte Jesus som en vanlig mann i *Superstar*, noe som forklarer fraværet av mirakler i historien. I Webbers framstilling glir Ted Neelys rocke-Messias gjennom historien uten helt å forstå hva som egentlig foregår, og ender opp med å forvirret akseptere sin uunngåelige skjebne. Sangen han synger i Getsemane gir uttrykk for en fullstendig uvitenhet om hvorfor i all verden han må dø. Til slutt resignerer han, med en "Greit nok, jeg får vel dø da"-holdning.

Det brukes autentiske Jesus-ord gjennom hele *Superstar*, men de tillegges en motsatt betydning av hva de hadde i den opprinnelige konteksten. Når Kaifas spør Jesus om han er Messias, svarer han: "Du har sagt det" (Matt 26,64). Det som i den hebraiske kulturen var en formell redegjørelse for hans identitet, har blitt et amerikanisert uttrykk for å legge skylden over på andre. Ifølge dette synet, er det folket som har gjort et vanlig menneske om til Messias. Jesus ender opp med å være en 70-talls ikke-voldelig fredsforkjemper som ble syndebukk for det militære etablissement.

Første steg i å menneskeliggjøre Jesus var altså å fortelle historien med færre og færre mirakler. Andre steg var å vise Jesus som en vanlig mann som ved en misforståelse tas for å være guddommelig. Tredje steg blir å gjøre ham til en synder som alle andre. I den beryktede *Last Temptation of Christ* (1988), spiller Willem Dafoe en forvirret, epileptisk, humørsyk Jesus. Dessverre ble oppmerksomheten rundt filmen sentrert rundt sex-scenen mellom Jesus og Maria Magdalena. Teknisk sett kan en argumentere for at denne scenen var på sin plass, hvis en tar den for det den var: en drømmesekvens med en fristelse fra Satan. Vi vet at noe lignende hendte da Guds Sønn ble fristet i villmarken (Matt 4). Det som er problematisk for nytestamentlig kristendom er at Jesus blir portrettert som en synder som ikke kjenner sin identitet som Kristus og ikke vil ha noe med Gud å gjøre. Han er ikke bare en motvillig Messias, men han hater Gud for å ha vært ondsinnet nok til å "velge" ham. Gud svarer med å gi ham epileptiske anfall til han underkaster seg. Jesus snakker om sin brennende sex-lyst og kaller seg selv Satan. Rollebyttet gjøres komplett ved at Judas gjøres til en helt som får beskjed av Jesus om å forråde ham, mot Judas vilje. Snakk om å snu en historie på hodet! Dette portrettet av Kristus som synder og avviker er det egentlig blasfemiske ved filmen.

Denne elendige, klagende og epileptiske Jesus, som en fiktiv figur fra Nikos Kazanzakis mystiske okkulte tenkning, er mer som en del av et surrealistisk Dali-maleri enn en historisk realitet. Selv om noen av mirakel-scenene er utrolig sterkt fortalt, hadde Scorsese ikke problemer med å vise dem, fordi hele historien uansett er som en stor, surrealistisk drøm. Hendelsene i *Last Temptation* har som hensikt å formidle ideologi, ikke historiske hendelser i tid og rom. Jesus rekker hånden inn og drar hjertet ut av brystet sitt, som et symbol på det hellige hjertet vi finner i mystisk teologi. Under Nattverden omskapes brødet til ekte kjøtt og blod

mens disiplene spiser det, noe som får dem til å brette seg i avsky. Apostelen Paulus blir avbildet som respektløst lite opptatt av den historiske sannhet i Kristi oppstandelse, og han heller mot en innbilt oppstandelse, fordi det lettere vil tilfredsstillende massene. Religiøse hendelser har ikke egentlig hendt, de er utelukkende mytologiske og oppstår i våre tanker og hjerter, som et uttrykk for ideologi i stedet for objektive sannheter.

Den populære myten om den motvillige Messias ble tatt til sitt fulle potensial i Monty Pythons *The Life of Brian* (1979), en komedie der en bablende idiot tar Jesu plass. Dette handler om mer enn at Jesus ble mistolket som Messias, det er en metafor for alle såkalte "Messiaser".

Gjengen i Monty Python er alle uttalte ateister og agnostikere. I filmen viser de tydelig at massene opptrer i flokk og skaper en Messias på grunn av sitt desperate psykologiske tomrom. Dette gjør de uavhengig av om den utkårede selv ønsker en slik status. Vi ser folkemengder som tar tabber for å være mirakler, tåkeprat for å være visdomsord og i det hele tatt nekter å se noe annet enn det de vil se. Brian forsøker å få folket til å tro på seg selv, et budskap om den stadig pågående frelsen ved selvrealisering, men de misforstår budskapet og tilber mannen som sier det. Denne type massesuggesjon er sentral i det vi kan kalle filmskaperens messianisme. Vi, folket, gjør mennesker til guder – og vi skaper dem i vårt eget bilde. Som Voltaire en gang sa: "Gud skapte mennesket i sitt bilde, og mennesket gjengjelder nå tjenesten".

Hvis filmens Jesus har blitt frarøvet sin guddommelighet, kan en bare forestille seg hvor tom han ville bli hvis regissør Paul Verhoeven (*Showgirls*, *Basic Instinct*, *Total Recall*) skulle ha regissert en film om Mesteren. Inspirert av Jesus-seminaret, som ved simpelt flertall har avgjort at alle nytestamentlige spor av en guddommelig Messias er illegitime, har Verhoeven sagt at han gjerne vil lage en film om denne "av-mytologiserte" Jesus. Med tanke på Verhoevens livssyn, kan vi antagelig forvente en Jesus som er den skyldige part når kvinnen blir grepet i ekteskapsbrudd. Miraklene han utfører er antagelig magi som han har plukket opp i Egypt. Og Verhoevens vanskeligste valg blir nok hvilke våpen Jesus skal bruke når han velter pengehandlerens bord i Tempelgården, en Uzi eller en halvautomatisk 9mm Glock?

## Litt fra hver

Det er likevel noen sminkede utgaver av Jesus som fortjener ros. I 1979 gav "The Genesis Project" oss Jesus-med-en-dårlig-frisyre i filmen som rett og slett ble kalt *Jesus* eller *The Jesus Film*. Denne filmen er trofast mot Lukasevangeliet når det gjelder både historie og dialog. Den ble plukket opp av den amerikanske evangelikale organisasjonen Campus Crusade for Christ, og er oversatt til mer enn 670 språk så langt.

Denne noe umoderne Jesus når kanskje ikke så mange sofistikerte vestlige kinobesøkende, men den er blitt vist til millioner av mennesker verden rundt – med en fantastisk effekt. Den er historiens oftest viste film. På en måte kan en vel si at dette er den filmen som best reflekterer Jesus, i og med at den bokstavelig talt forkynner evangeliet til jordens ender.

En ordrett gjengivelse av Jesu liv ble skapt i Visual Entertainments *The Gospel According to Matthew* (1995). Denne miniserien har Bruce Marchiano i hovedrollen som en smilende surfer-Jesus som ser ut som han kommer fra California. Selv om hans guddommelighet kommer tydelig fram på grunn av Matteus' hebraiske tankegang, gjorde Marchianos' smilende og varme framtoning ham til den mest menneskelige Jesus så langt, uavhengig av teologiske preferanser.

Men han fikk raskt utfordring av *Jesus: The Epic Mini-Series* (2000), med Jeremy Sisto som den politisk korrekte, elskelige og tv-tilpassede Jesus. Serien gir oss en "kulturelt sensitiv" multikulturell besetning, siden Jesus var en mann for alle nasjoner, slik at ingen blir diskriminert og utelatt. Josef er en traust farsfigur med tysk aksent. En skotsk Johannes Døperen roper "Frihet" som i *Braveheart* og klapper hendene sammen og bukker som en buddist-munk når han snakker om å gjøre gode gjerninger. Romerne og Pontius Pilatus er engelske (alltid en populær aksent for skurker som vil herske over verden) og vi møter en fransk Satan som snakker med en forførrersk revolusjonær aksent.

Selv om filmen treffer godt med balansen mellom Jesus som gråter og ler (han ler til og med av tilrop under Bergprekenen), leker og pisker, unngår offentligheten men gjør mirakler, bringer filmen mye med seg fra den kulturelle konteksten den er skapt i. Det fokuseres på "kjærlighet" og "toleranse" fremfor ord om eksklusivitet og hellighet. Det legges mindre vekt på Jesu lære og mer på den politisk splittelsen og intoleran-

*“På en måte kan en vel si at dette er den filmen som best reflekterer Jesus, i og med at den bokstavelig talt forkynner evangeliet til jordens ender”*

sen som fantes på den tiden. Det gis til og med et nikk til en apokryfisk historie fra et av de gnostiske evangeliene (som jo er på moten), der Jesus-barnet i Egypt gir liv til noen duer av leire. I filmen helbreder han en død fugl, for å framheve hans kjærlighet.

De fleste av variasjonene i hvordan Jesus er som menneske bygger selvsagt på faktiske hendelser i evangeliene. Men valget om å framheve visse sider ved læren, og å utelukke andre, viser en ikke-objektiv agenda som er viktig å avdekke. Likevel skal det sies at det finnes sterke og sanne øyeblikk i filmen, nettopp fordi det er skapt en personlig kontekst for alle miraklene Jesus gjorde.

Dessverre inneholder ekstramaterialet på dvd-utgaven enda en ironi fra Hollywood. Dvd-en inneholder en musikkvideo der Leann Rhimes synger "I Need You", mens hun danser i total ekstase og sensuell selvbeundring – kledd i tettsittende erotiske kostymer.

## **Oppstandelsen**

En av de viktigste doktrinene i nytestamentlig kristendom er Jesu fysiske oppstandelse. Selv om oppstandelsen kommer som et slags etterspill i alle de fire evangeliene, er den et sentralt punkt som skiller ortodoks kristendom fra andre religioner. Alle andre religiøse, sosiale og politiske ledere underviser i dogmer som er abstrakte og ikke har røtter i historien, mens Jesus hevder at hans undervisning underbygges av hans evne til å overvinne døden (Joh 2,18-22) – noe ingen andre har hevdet eller oppnådd. Det er en ting å formidle en filosofi eller teologi, det er noe helt annet å tillegge læren en slik autoritet.

Og oppstandelsen må nødvendigvis være fysisk. Fysisk død er den store endestasjonen for menneskeheten, så herredømme over døden er noe bare en guddom kan ha. Alle kjenner til historien om "tvileren" Thomas som ikke ville tro på den oppståtte Frelseren selv da han så ham. Jesus får Thomas til å rekke hånden ut og røre ved såret i hans side.

Thomas svarer "Min Herre og min Gud" (Joh 20,26-29). Ifølge Lukas-evangeliet tror disiplene at Jesus er et spøkelse. Han svarer "Se på hendene og føttene mine; det er jeg. Ta på meg og se! En ånd har ikke kjøtt og bein, som dere ser at jeg har." (Luk 24,36-40).

Dette skillet mellom ånd og kjøtt, et gjennomgående tema i Bibelen, blir ikke slik behandlet på kinolerretet. Den åndeliggjorte metaforen å "leve videre i våre minner" foretrekkes ofte framfor en oppstandelse som overvinner døden. Filmen *Intolerance* viser oppstandelsen som et glødende lys av en himmelsk visjon som stopper all krig og slukker all hat. Er det snakk om Jesu andre komme, eller bare et filmatisk symbol på kjærlighetens kraft? *The Greatest Story* har en siste scene med et bilde av Kristus som blir projisert på skyene, uten sår i hendene (er det kanskje bare en visjon?)

På slutten av *Jesus of Nazareth* er det en scene der Jesus underviser disiplene sine etter sin død. Men vi får ikke vite om dette er reelt, eller om det er et minne Peter har fra tidligere opplevelser med Jesus. Også her mangler det sår i Kristi kropp, noe som gjør det naturlig å tenke på det sistnevnte. Til og med i *King of Kings*, er den siste scenen at disiplene står foran en symbolsk skygge av Jesus som former et kors på sanden.

Både *Jesus*, *The Gospel According to Matthew* og *Jesus: The Mini-Series* viser Jesus som oppstått, og med sårmerker, men *The Mini-Series* viser bare hans møter med apostlene. De mange offentlige møtene vi leser om i Det nye testamentet ser vi ingenting til.

Det er verdt å huske den fullstendige og overlagte neglisjeringen av oppstandelsen i de de-mytologiserte Kristus-historiene *Last Temptation*, *Superstar*, *Godspell* og *Life of Brian*, der alt slutter med Jesu død. Vi må heller ikke glemme at i de få filmene som behandler Jesu fysiske oppstandelse (*Jesus*, *the Gospel According to Matthew*, *Ben Hur*, *The King of Kings*), er tendensen en manglende evne til å "ta alt så bokstavelig" som de sier. Og bokstavelighet er helt klart mangelvare i de avsluttende bildene av Jesus på film.

## Jesus som myte

Den siste tilnæringsmåten til Jesus er kanskje den mest relevante for det postmoderne sinn, det sinn som har forlatt enhver forestilling om faktisk historisitet til fordel for den radikale relativismen og subjektivis-

tiske metafysikken vi møter i dekonstruksjonismen. Denne ideologien som er så populær, reduserer enhver tekst til en tilfeldig myte, åpen for å utnyttes av hvem som helst, for en hvilken som helst årsak. I ytterste konsekvens finnes det ingen "tekst" til et manuskript som Det nye testamentet, bare "Kristus-myter", subjektivt uttrykt gjennom patriarkalske jøder fra det første århundret. Det viktigste er ikke hvorvidt det fantes en Jesus, men at vi tror på en "frelser" som kan lyse opp vår sti. Det som ble vanhelliget i *Last Temptation* og spottet i *Life of Brian* er nå tanker som omfavnes av flere moderne filmskapere. Bruken av Kristus-lignende symboler er blitt et sterkt virkemiddel for å overbevise det moderne sinn. Den avdøde mytologen Joseph Campbell har selv blitt en slags Kristus i Hollywood. Campbell påpekte at det finnes en underliggende mytisk struktur i all fortellerkunst. Det starter med at helten får et "kall" mens han lever i sin ordinære hverdag. I begynnelsen er han motvillig. En dramatisk opplevelse tvinger ham inn i historien mot sin vilje, og etter hvert aksepterer han sin livsvei. Så samler han sine allierte mot skurken og overvinner motgang til han møter døden på en eller annen måte (enten sin egen død, eller andres). Etter en mørk natt "griper han til sverd" og kjemper det siste slaget på spektakulært vis. Så returnerer han etter denne oppstandelsen (en reell eller symbolsk oppstandelse) til sin vanlige verden.<sup>3</sup> Høres det kjent ut? Ifølge Campbell er dette den grunnleggende myten i alle kulturer, til alle tider, inkludert Kristus-myten. Som nevnt i tidligere kapittel (av Godawas bok, red.anm.<sup>4</sup>) skal ikke "myte" her forstås som en negativ merkelapp, men som et positivt begrep for en universell sannhet. Alle kulturer har dermed mytologier og underliggende trossystem som veileder dem i livet, og Kristus-mytilogien er en av disse. Faktisk presenterer både *Jesus Christ Superstar* og *Godspell* dette mytiske temaet ved at de er "historier om historier." I *Superstar* ser vi en buss med skuespillere ankomme, ikle seg en blanding av antikke og moderne kostymer og sette opp scenen for rockeoperaen.

Filmen *Jesus of Montreal* (1989), forteller den samme historien om livet til en protagonist<sup>5</sup> som begynner å minne om Jesu liv. Han samler sammen en skuespillertropp for å sette opp et pasjonsspill i Canada. Hans

3. Joseph Campbell, *The Hero With A Thousand Faces* (Princeton, N.J., 1949, 1973). Se også: Christopher Vogler, *The Writer's Journey: Mythic Structure for Storytellers and Screenwriters* (Michael Wiese Productions, 1992).

4. Godawa, *Hollywood Worldviews*.

5. Protagonist = helten, hovedpersonen i en historie.

død resulterer i en postmoderne "oppstandelse", ved at hans organer brukes til å gi liv til mennesker som trenger transplantasjoner. Det viktige med slike Kristus-figurer i fiksjonen er myten i historien, ikke hvorvidt de er sanne. Eller som en tysk liberal-troende ville sagt det, det viktige er "das geschichte", altså historien slik den lever videre og påvirker framtiden, og ikke hvordan ting faktisk skjedde i historien<sup>6</sup>. Her ser vi tydelig påvirkningen fra Martin Heidegger.

Når vi snakker om mytiske Kristus-figurer, må vi nevne *E.T.* (1982) som var en bevisst gjenfortelling av historien om Kristus, med en liten alien-Kristus som menneskehetens håp. Han kommer fra "en annen verden", samler sine disipler, blir avvist av samtiden, har kraft til å helbrede, blir drept av staten, står opp igjen og forsvinner opp i skyene. Forfatteren, Melissa Matheson, har selv kommentert at hun var veldig opptatt av å beholde små detaljer i historien, fordi de stammet fra evangeliene i Det nye testamentet. Dessverre blir denne alien-Jesus bare en erstatning for Gud. Menneskenes behov for en høyere makt møtes av en intelligent alien i stedet for deres Intelligente Designer.

Det er interessant å se at noe som ble ledd bort som en bisarr pseudo-vitenskap på 70-tallet, med Eric Von Danikens' *Chariots of the Gods?* nå har blitt en messiansk besettelse. Såkalte vitenskapsfolk over hele verden jobber nå med SETI (Search For Extraterrestrial Intelligens). Carl Sagan var en av disse. Vi er med andre ord ikke alene i vår søken etter "guder". Men noen er villige til å vende seg til hva som helst, til og med aliens, heller enn å vende seg til den sanne, levende Gud, for å få behovet tilfredsstillt.

Vi fikk se en positiv Kristus-myte i *The Green Mile* (1999), i en film av Frank Darabont, basert på Stephen Kings novelle. Denne lange filmen setter Kristus-historien inn i en rasekonflikt, ved at Kristus-figuren er en svær, svart mann som feilaktig beskyldes for drap av to små jenter og dømmes til døden.

Fengselsvaktene lærer snart at fangen, John Coffey (initialene er de samme som Jesus Christ), har evnen til å helbrede lidelser ved å røre ved kroppsdeler som er skadet. Først vekker Coffey opp en død mus. Så helbreder han fengselsvakten (som spilles av Tom Hanks) som har en urinveisinfeksjon. Til slutt helbreder han vaktens kone fra en dødelig svulst.

6. Norman Perrin, 'The Promise of Bultmann', *Promise of Theology Series*, red. Martin E. Marty (J.P. Lippincott, 1969), s. 40.



Vi ser hvordan Coffey tar sykdommene inn i seg selv, og så spytter dem ut i form av en fluesverm (husk på at Bibelen referer til Satan som Beel-Sebub, som betyr "Fluenes Herre", så helbredelsene representerer en befrielse fra hans makt). John Coffey ender opp med å bli drept for den virkelige morderens ugjerning – den uskyldige tar den skyldiges plass. John ledes som et lam til slakteren, og hans død fører til at den elektriske stolen ikke brukes igjen – og den oppståtte musen lever videre. Vi ser her Jesus som den "rene sjel" som straffes av verden.

To andre filmer som også er kraftfulle eksempler på Kristus-myter på film er *Spitfire Grill* (1996) og Oscar-vinneren *Braveheart* (1995). Lee David Zlotoffs *Spitfire Grill* er en historie der Kristus-figuren tillegges en fattig jente som akkurat har sluppet ut av fengslet. Hun ankommer småbyen Gilead (I Bibelen var dette et fristed for flyktninger og fanger), som ledes av en Johannes Døperen-figur kalt Johnny B. I slutten av filmen redder hun noen av menneskene i byen ved at hun mister sitt liv.

Den kristne manusforfatteren Randall Wallace har sagt at hans intensjon med *Braveheart* var at den skulle gjenspeile evangeliet. På samme måten som William Wallace død ble et tap som førte til frihet for Skottland, blir vår åndelige frihet vunnet ved at Jesus Kristus dør.

## Postmoderne Kristus-myter

Andre filmer som *Powder*, *Phenomenon*, *Forrest Gump* og *Being There* bruker myten om den motvillige Kristus som grunnlag for hovedkarakteren. De er usannsynlige og nølende helter som blir avskrevet som raringer, men til slutt omfavnes som redningsmenn. I de senere år har flere filmer hatt stor suksess med å bruke Kristus-mytologi med en postmoderne vri: *The Matrix*, *The Mask of Zorro*, *Sling Blade* og *Hannibal*. Selv om *The Matrix* er en synkretistisk<sup>7</sup> miks av bl.a. gresk mytologi og historien om Kristus (neo-platonisme), er parallellene åpenlyse. Neo ("ny mann", "ny Adam"), som spilles av Keanu Reeves, er "den utvalgte" som profetene har spådd at skal komme for å befri folket fra det dødelige Matrix som holder alle mennesker som slaver fra de er født. Dette er en klar sammenligning med syndens slaveri som alle Adams etterkommere fødes inn (Rom 5). Når hackeren Neo leverer en harddisk til en annen hacker, får han høre: "Halleluja. Du er min frelser. Min egen, personlige Jesus

7. Synkretisme = sammenblanding av elementer fra flere religioner, for å forme et nytt livssyn.

*“Det finnes en ”Zorro-maske” som flere kan bære, akkurat som Campbell ville sagt at det er mange frelsere i historien, Buddha, Mohammed, Jesus og så videre, men alle bærer rollen som redningsmann og frelser”*

Kristus.” Når mennesker er befridd fra Matrix flytter de til en by som heter ”Zion”. Spørsmål: Hvilken bibelsk by kan sies å representere det lovede land med frihet fra slaveri og synd? Helt rett – Sion. Laurence Fishburne spiller Morpheus (guden for de døde i gresk mytologi), som også representerer Johannes Døperen ved at han annonserer den utvalgte ankomst, som en stemme som roper i ødemarken. I tillegg er Morpheus kaptein på skipet ”Nebuchadnezzar” – kongen i Bibelen som ble gal og levde som et dyr inntil Gud gav ham forstanden tilbake. Carrie Ann Moss spiller karakteren ”Trinity” (treenighet), det er en postmoderne vri å gi dette navnet til en feminin karakter. De messianske linjene når et høydepunkt når Neo dør og står opp igjen. Etter dette har han krefter til å overvinne døden, og han samler sine disipler for å forkynne ”evangeliet” til alle.

*The Mask of Zorro* (1998), skrevet av John Eskow, Ted Elliot og Terry Rossio, er en smart nyreligiøs dekonstruksjon av Kristus-myten. Historien handler om at Zorro-rollen skal overføres fra den nåværende, gamle Zorro (som spilles av Anthony Hopkins) til den yngre og framtidige Zorro (Antonio Banderas). Tittelen *The Mask of Zorro*, er ingen tilfældighet. Joseph Campbells *The Masks of God*, handler om at Messias sin gjerning (”den salvede” som redder folket) utføres til ulike tider av ulike mennesker, mens alle har ”frelser-masken” på seg. Det finnes en ”Zorro-maske” som flere kan bære, akkurat som Campbell ville sagt at det er mange frelsere i historien, Buddha, Mohammed, Jesus og så videre, men alle bærer rollen som redningsmann og frelser.

Den kritikerroste *Sling Blade* (1996), en uavhengig film om en Kristus-myte med en vri som gav forfatter, regissør og skuespiller Billy Bob Thornton stjernestatus. Karl Childers, en elskelig, bablende og mentalt tilbakestående Forrest Gump-karakter blir løslatt fra fengsel, mange år etter at han drepte sin utro mor og hennes elsker med en ljà. I sin uskyl-

dighet trodde han at skrikene fra moren var rop om hjelp. Karl bærer alltid en Bibel og en bok om snekring med seg (hvem andre kan du komme på som var tømrer?). Når han begynner sitt nye liv, blir han venn med en enslig mor og hennes barn. Kjæresten mishandler henne stadig grovere, og til slutt truer han dem på livet. Karl, med sin enkle men dype forståelse av "kjærlighet", bestemmer seg for å ofre sin frihet ved å drepe overgriperen og dermed bli sendt tilbake til mentalsykehuset, hvor han uansett føler seg mer hjemme. Han befrires dermed mor og datter fra en fiende som har holdt dem i fangenskap i årevis, akkurat slik Satan gjør. Karl blir dermed en slags forvridd Kristus-figur som bruker vold og selvopofrelse for å frigjøre.

*Hannibal* (2001), oppfølgeren til den prisvinnende *Silence of the Lambs*, skrevet av David Mamet og Steven Zaillian, gir oss en annen pervers vri med den beryktede, men sjarmerende kannibalen Hannibal Lecter. Pazzi, den italienske politimannen som finner Hannibal i Florence, er en Judas-figur. Ikke bare forråder han Hannibal for tre millioner dollar (tilsvarende de tretti sølvpengene Judas fikk), men han dør på nøyaktig samme måte som Judas, han henges og innvollene hans faller ut. Alt dette skjer etter at Hannibal har gitt ham en forelesning om den opprinnelige Judas-fortellingen. Når Lecter blir tatt av sin motstander, Mason Verger, og overgitt til kjøttspisende svin, trilles han ut i en kors-positur. Når Clarice kommer for å redde ham, sier hun: "Hvis du gjør dette riktig, vil vi komme oss ut herfra." Lecter svarer: "Slik snakker en ekte protestant."

Hannibal har et grusomt "siste måltid" med Clarice, hans nemesis og kjærlighet, der de bokstavelig talt spiser en kropp. Når han oppdager at Clarice har lave tanker om seg selv, sier han at hun ville likt apostelen Paulus, for han hatet også kvinner (Med andre ord: Paulus lærte en klassisk bibelsk patriarkisk tankegang: kvinner skal være underordnet sine menn, og deres menn underordnet Kristus).

Til slutt slipper Hannibal unna, og blir "tatt opp i himmelen" i et fly. Hannibal blir en ironisk, postmoderne variant av Kristus-historien. På en måte er det en veldig passende uttrykk for vårt sosiale og kulturelle forfall: En seriemorder får være Jesus.

Men alt er ikke håpløst. Selve kraften i Kristus-symbolikken som blir gjentolket innen en sekulær kontekst, må være et uttrykk for en menneskelig hunger etter en Messias. Tanken om en superhelt som blir et eksempel for oss alle gjennom sin lidelse og opplysning, er ikke strengt

tatt feil. Streng tatt er den faktisk en del av det nytestamentlige budskapet om Jesus (Hebr 2). Forskjellen er innholdet i frelsen som tilbys. Der Jesus vet nøyaktig hvem han er, og har akseptert sin rolle som Gud og menneske "før verdens grunnvoll ble lagt", er den moderne kino-Kristus forvirret, motvillig og avskyr massenes tilbedelse. Der den nytestamentlige Jesus ber oss fornekte oss selv, ta opp vårt kors og følge ham som Gud, har moderne film-messiaser en tendens til å avvise høyere makter til fordel for selvrealisering. Selvsagt er ironien i å bruke messiasfigurer til å si at en ikke bør tro på messiaser, åpenlys for enhver rasjonelt tenkende. Men på den annen side har rasjonalitet vært heller fraværende i vårt postmoderne eksistensialistiske<sup>8</sup> samfunn. Vi ser mot skyene etter en frelse fra aliens gjennom evolusjon, eller gjennom humanismens opphøyelse av selvet. Vi proklamerer film-messiaser bare for å avvise høyere skapninger, og leter i oss selv etter svar. Ikke noe av dette kan imidlertid stille den altoverskyggende tørsten i menneskets ånd etter å bli gjenforent med sin Skaper.

Det er ingen tvil om at film-mediet kan hjelpe oss til å bedre forstå en så innflytelsesrik figur for vår vestlige sivilisasjon som Jesus Kristus. Å se miraklene, gir oss lys over hans guddommelighet. Å se Jesus leende, kjærlig og gråtende gir liv til hans menneskelighet. Kampen mellom kjøtt og ånd har alltid vært en utfordring for filmskapere og ført til at Jesus-filmer som regel har havnet i en av grøftene. Vekten på det guddommelige foran det menneskelige har resultert i mystiske og utilgjengelige messiaser, fjernt fra vanlige menneskers virkelighet. Vekten på det menneskelige foran det guddommelige har resultert i impotente og motvillige messiaser fjernt fra Guds virkelighet. En ting er sikkert: enhver Kristus-lignende figur er en kraftig metafor, ja en inkarnasjon av den ultimate helt, som rører ved menneskehetens behov for å redde fra oss selv. Likevel er mitt råd til deg som vil oppdage "den historiske Jesus": Boken er alltid bedre enn filmen.

*Brian Godawa*  
Forfatter og regissør

8. Eksistensialisme: er en filosofisk bevegelse som omhandler individualisme, individuell frihet og subjektivitet. Dette er en tankeretning som er opptatt av menneskets liv med vekt på ansvar, frihet og valgmuligheter. Eksistensialismen legger vekt på idéen om at eksistens går forut for essens, dvs. at man må være i livet for å kunne skape mening, og at hvert individ derfor er belastet med nødvendigheten av å ta individuelle valg. Red.

# De fyra evangelierna och ögonvittnena

**A**r evangelierna ögonvitnessskildringar? Det här är en viktig fråga eftersom det påverkar vår förståelse av vem Jesus från Nasaret var och är. Dessutom påverkar det hur vi läser evangelierna.

Men även om den här frågan är viktig finns det en som är mer grundläggande: påstår författarna att deras berättelser ursprungligen kommer från ögonvittnen som träffat, levt och samtalat med Jesus? Om författarna gör detta så kräver det att läsaren tar skildringarna på allvar. Evangelierna måste i så fall läsas som historieskrivning om den verkliga Jesus från Nasaret och hans liv. Frågan kommer här att undersökas utifrån två typer av indikatorer istället för 'två kategorier': direkta uttalanden i evangelierna och namngivna personer.

För att förstå materialet är det bra att känna till vilka källor som antika historiker använde sig av.<sup>1</sup>

## Historieskrivning i antiken

Varför skulle evangelierna välja att bygga sina skildringar på det som ögonvittnen berättat? Det enkla svaret på den frågan är att de ville berätta om Jesus för både judar och hedningar. För grekiska och romerska historiker var det oerhört viktigt att historieskrivning utgick från det som ögonvittnen berättat.<sup>2</sup> När historiker samlade information letade de efter tre olika sorters källor att använda.

Den viktigaste av dessa var historikernas egna erfarenheter och upplevelser av händelserna som skildrades. Om de inte själva var närvarande eller om de ville komplettera sin egen berättelse så intervjuade de också andra personer som varit närvarande. Det här var de två viktigaste källorna och i tredje hand användes berättelser som var nedskrivna.<sup>3</sup> Med andra ord skulle historia i första hand baseras på och skrivas utifrån det

1. Artikeln har inspirerats av Richard Bauckhams *Jesus and the eyewitnesses: the Gospels as eyewitness testimony* (Eerdmans, 2006). Den utgår från de viktigaste bibeltexterna som han lyfter fram. Därför finns det både likheter och kopplingar. Men argumenten som presenteras i artikeln är inte beroende av hans slutsatser eftersom de utgår från bibeltexterna. För den som är intresserad och vill veta mer om ämnet är Bauckhams bok ett bra val.

2. Byrskog, Samuel, *Story as History – History as Story: The Gospel Tradition in the Context of Ancient Oral History* (Brill, 2002) ss. 48-65.

3. Bauckham, *Jesus and the eyewitnesses* ss. 23-24.

som ögonvittnen kunde berätta. Det här får konsekvenser för evangelierna som berättelser om Jesus. Om författarna ville att läsarna skulle ta deras skildringar på allvar var de tvungna att följa spelets regler och undersöka äktheten hos sina källor innan de fogade samman dem. Kännedom om detta leder till ytterligare en fråga: Hur visade en författare att hans verk var baserat på ögonvitnessskildringar?

## **Direkta uttalanden i evangelierna**

Det tydligaste och mest direkta sättet som en författare kan använda för att visa att berättelsen bygger på ögonvitnessskildringar är att säga det rakt ut. Det gör både Lukas och Johannes.

## **Det är den lärjungen som vittnar om allt detta**

I slutet av Johannesevangeliet samtalar Jesus och Petrus. En bit in i samtalet upptäcker Petrus att den lärjunge som Jesus älskade följde efter dem. Han ställer då en fråga om lärjungen som Jesus besvarar. Efter att Johannes har förklarat hur Jesu svar har missförståtts så lägger han till en egen kommentar om lärjungen: "Det är den lärjungen som vittnar om allt detta och har skrivit ner det, och vi vet att hans vittnesbörd är sant." (Joh 21:24) Den här versen innehåller tre påståenden om evangeliet. Det första är att det helt bygger på vad ett ögonvittne har sett. Det andra är att ögonvittnet själv har skrivit evangeliet. Det tredje är att ögonvittnets berättelse är sann. Eftersom författaren själv var närvarande hade han de bästa kvalifikationerna för att kunna skriva om Jesu liv.

Hur stor del av Jesu verksamhet var lärjungen vittne till? Frågan har redan besvarats genom en formulering i Jesu avskedstal: "När Hjälparen kommer, som jag skall sända er från Fadern, sanningens ande, som utgår från Fadern, då skall han vittna om mig. Också ni skall vittna, ty ni har varit med mig från början." (Joh 15:26-27) Utifrån sammanhanget är det tydligt att betoningen ligger på Andens vittnesbörd. Men lärjungarna kommer också att vittna. Det är lätt att förbise att Jesus förklarar varför de är kvalificerade för den uppgiften. Eftersom de har varit med från början så kan de vittna om honom. När vi läser evangeliet som en enhet och kopplar ihop de här verserna med Joh 21:24 blir svaret på den tidigare frågan tydligt.

Johannes är kvalificerad att skriva evangeliet eftersom han varit med

Jesus från början. Han fullföljer sin uppgift att vittna genom att skriva ner sitt eget vittnesbörd. Han gör sin berättelse tillgänglig för senare generationer. Därför tar också Johannesevangeliet över lärjungens roll som ögonvittne.

## Ögonvittnen från första stund

Lukas skriver sitt evangelium till Theofilos och i inledningen ger han en förklaring till varför han skrivit om Jesu liv. Det är "för att du skall förstå att de upplysningar du har fått är tillförlitliga." (Luk 1:4) Men hur kan Theofilos var säker på detta? Svaret har Lukas redan gett honom i de föregående verserna. För det första så har han grundligt satt sig in i det som hänt ända från början. Men han är inte intresserad av att skriva ned alla berättelser eller den tradition som han hört. Det Lukas skriver är berättelserna "så som de har berättats för oss av *dem som från första stund var ögonvittnen* och blev ordets tjänare." (Luk 1:2) Lukas har inte skrivit ned sina egna tankar om vem Jesus var. Han har inte heller vänt sig till vem som helst i den tidiga kyrkan. Istället har han valt att vända sig till en mindre grupp, de som verkligen var med Jesus, de som hörde vad han sade, som såg vad han gjorde och som levde med honom från första stund. Eftersom Lukas bygger sin berättelse utifrån det som dessa ögonvittnen berättat kan Theofilos lita på att evangeliet är äkta från början till slut och därför också tillförlitligt. De här inledande verserna visar att Lukas är medveten om vilket sammanhang han skriver i. Han har arbetat som en antik historiker. Eftersom han inte själv är ett ögonvittne kan han inte berätta om egna upplevelser. Men genom intervjuer med dem som var ögonvittnen har han haft tillgång till och använt sig av de näst bästa källorna.

Vilka är det som Lukas pratat om? Kan vi identifiera dem genom att läsa hans berättelse? Och är det möjligt att identifiera ögonvittnen även i de andra evangelierna? För att svara på de frågorna ska vi undersöka namngivna personer i Matteus, Markus och Lukas.

## De tolv

De tre synoptiska evangelierna innehåller alla varsin lista med namnen på de tolv lärjungar som Jesus utvalde (Matt 10:2-4; Mark 3:16-19; Luk 6:13-16). En viktig fråga att ställa när vi läser de här listorna är varför

personerna nämns vid namn. Generellt är det viktigt att notera personer som nämns i berättande texter. Ibland nämns en person för att introducera en karaktär som kommer att ha en framträdande roll senare i berättelsen. Men de här listorna verkar inte ha den funktionen. De lärjungar som har en framträdande roll har alla tidigare nämnts innan listorna med ett undantag, Judas Iskariot. Han nämns sist i alla listorna och förutom hans namn står det också att han förrådde Jesus. Kommentaren handlar om hans roll i berättelsen. Eftersom han inte nämnts tidigare indikerar det att författarna vill presentera honom. Av de andra lärjungarna är det ingen som kommenteras på samma sätt. Majoriteten av dem nämns aldrig vid namn efter listorna. Därför behövs det en annan förklaring till varför författarna ville nämna alla lärjungarna vid namn.

Det är möjligt att förklaringen hör ihop med den funktion som apostlarna hade i den tidiga kyrkan. I Apostlagärningarna väljs en efterträdare åt Judas. Petrus säger till dem som är samlade: "Därför måste nu någon av dem som var med oss under hela den tid då herren Jesus kom och gick ibland oss, från det att han döptes av Johannes fram till den dag då han blev upptagen från oss - någon av dem skall vittna tillsammans med oss om hans uppståndelse." (Apg 1:21-22) Kvalifikationen som Petrus lyfter fram visar att apostlarna hade en unik funktion i den tidiga kyrkan. Precis som andra medlemmar hade de uppgiften att vittna om Jesus och hans uppståndelse. Men vem som helst kunde inte ersätta Judas. Personen behövde tillhöra dem som hade varit med lärjungarna under hela Jesu tjänst. Med andra ord var det bara en person som själv varit ett ögonvittne som kunde uppfylla kraven och ta Judas plats. Om apostlarna inte hade en unik uppgift att fungera som ögonvittnen så finns det ingen anledning för Petrus att ställa detta krav på Judas efterträdare. Men om det var den officiella gruppen som garanterade att berättelserna om Jesus var äkta, från början till slut, så var det nödvändigt för efterträdaren att också vara ett ögonvittne. Kunskapen om apostlarnas roll gör listornas funktion tydligare, särskilt den som finns i Lukas.

Vi kan ta Theofilos som ett exempel för att illustrera detta. Kanske undrade han vilken funktion listan hade när han första gången läste Lukasevangeliet. Från inledningen har han med sig kunskapen att Lukas byggt sin berättelse på intervjuer med ögonvittnen (Luk 1:1-4). Evangeliet berättar att apostlarna levde med Jesus från början av hans



*“Om författarna ville att läsarna skulle ta deras skildringar på allvar var de tvungna att följa spelets regler och undersöka äktheten hos sina källor innan de fogade samman dem”*

verksamhet. Därför drar Theofilos troligtvis slutsatsen att apostlarna var de bästa ögonvittnena och att listan fungerar som en presentation av just ögonvittnen. När han sedan läser Apostlagärningarna bekräftas den tanken. Apostlarna var inte bara kvalificerade att fungera som ögonvittnen utan de hade också den uppgiften. Genom att nämna apostlarnas namn i listan så identifierar Lukas några av sina viktigaste ögonvittnen. Det är den bästa och mest naturliga förklaringen.

Frågan som återstår att besvara är om listorna i Matteus och Markus kan ha samma funktion som den i Lukas. Till skillnad från Lukas finns det inget direkt uttalande i Matteus eller Markus. Men i båda evangelierna är det tydligt för läsaren att apostlarna var ögonvittnen eftersom de levde med Jesus. Om apostlarna hade uppgiften att vara ögonvittnen så är det rimligt att det var allmänt känt i kyrkan även för Matteus och Markus. Det är dessutom högst osannolikt att Matteus skulle ha missat detta om han själv var en av apostlarna. Därför är det troligt att listorna i Matteus och Markus har samma funktion som den i Lukas även om han uttrycker det mer explicit.<sup>4</sup>

## **Enskilda ögonvittnen**

I evangelierna finns det också personer som presenteras som ögonvittnen till enskilda händelser. Ett bra exempel på detta är kvinnorna vid korset, gravläggningen och den tomma graven. Vid upprepade tillfällen skriver författarna att kvinnorna "ser." De "såg" att Jesus korsfästes och dog (Matt 27:55; Mark 15:40; Luk 23:49), de "såg" graven där han lades (Mark 15:47; Luk 23:55), efter sabbaten gick de för att "se" på graven (Matt 28:1), vid graven fick de "se" att stenen var borttrullad (Mark 16:4), när de gick in i graven "såg" de en ung man sitta där (Mark 16:5) och de blir också uppmanade att "se" den tomma platsen där Jesu kropp legat (Matt 28:6; Mark 16:6). Författarna kunde knappast ha uttryckt sig tydli-

4. Bauckham, *Jesus and the eyewitnesses*, s. 97.

gare än så här om de ville presentera kvinnorna som ögonvittnen.<sup>5</sup> Det är också värt att notera att det alltid är två eller tre kvinnor som nämns vid namn, alltså det antal vittnen som lagen kräver för att ett vittnesmål ska vara giltigt (5 Mos 19:15).

Ett mindre tydligt sätt att presentera ett ögonvittne är att bara nämna dess namn. Ett exempel på det här är Lukas berättelse om de två lärjungar som var på väg till Emmaus. I berättelsen är en lärjunge anonym medan den andra presenteras som Kleopas (Luk 24:18). Det här är det enda tillfället som han nämns i NT. Eftersom de är ensamma när de möter Jesus så måste de själva ha berättat om denna händelse. Det sker första gången efter att de kommit till apostlarna i Jerusalem (Luk 24:35). Men de berättade säkert om sitt möte med Jesus vid fler tillfällen. Det är därför sannolikt att Lukas hört Kleopas berätta och att Lukas nämner hans namn för att identifiera ytterligare ett av sina ögonvittnen.

## **Evangelierna som ögonvitnesskildringar**

Sammanfattningsvis verkar det alltså som att evangeliernas författare hävdar att de har byggt sina berättelser på ögonvitnesskildringar. De direkta uttalandena som Johannes och Lukas innehåller visar detta med all önskvärd tydlighet. Vi har också listorna med de tolv. Där presenteras de primära ögonvittnena som garanterar att berättelserna är tillförlitliga från början till slut. Dessutom finns det enskilda personer i evangelierna som mer eller mindre tydligt presenteras som ögonvittnen till särskilda händelser.

Den här slutsatsen leder oss till nästa fråga. Har vi skäl att tro på det som författarna påstår, har ögonvittnen verkligen haft en avgörande roll vid evangeliernas tillkomst? Frågan hör ihop med evangeliernas tillförlitlighet som historiska dokument och om vi kan lita på författarnas integritet så att de inte förvrängt materialet. Det finns inte utrymme att besvara den frågan här. Men den behöver besvaras eftersom evangelierna gör anspråk på att vara berättelser om den verkliga Jesus från Nasaret och hans liv.

*Johan Lundberg*

Student vid Johannelunds teologiska högskola i Uppsala  
johanlundberg382@hotmail.com

5. Bauckham, *Jesus and the eyewitnesses*, s. 48.



## *The Kingdom Triangle* – JP Morelands manifest!

James Porter (JP) Moreland är professor i filosofi på Talbot School of Theology och är nog det främsta orsaken till varför Talbots filosofiutbildning blivit den största i världen på magisternivå. JP har skrivit ett stort antal böcker som spänner över fält som apologetik, medvetandefilosofi, vetenskapsfilosofi, metafysik och andlig vägledning. Han har varit i kristen tjänst i mer än 37 år, som studentevangelist, pastor, teolog och filosof. Han har talat i hundratals kyrkor och deltagit i många debatter. Jag vågar säga att han är en av dagens USA:s mest framträdande kristna apologeter och tänkare.

Enligt JP själv är hans senaste bok *Kingdom Triangle* (Zondervan, 2007) den viktigaste bok han skrivit. Den är relativt lättläst, och spänner över tre områden: apologetik, andlig vägledning och Andens kraft. Moreland vill här ge sitt *manifest*, sin analys av västerlandets andliga och moraliska kris, samt den *medicin* som kristenheten måste ta till sig av om vi ska kunna vända skutan.

I bokens första del får vi JP:s diagnos. Västvärlden präglas allt mer av naturalism och postmodernism, och allt mindre av den bibliska världsbilden. Han ringar in fem rörelseriktningar som präglar vår alltmer avkristnade kultur:

### (1) *Från kunskap till tro*

Naturalismens vetenskapssyn säger att det inte finns någon annan kunskap än den som naturvetenskapen tillhandahåller. Allt som hamnar utanför den strikt vetenskapliga sfären, som till exempel etik och religion, kan då inte vara föremål för *kunskap* utan endast för *privat tro*. Detta synsätt är så dominant att många kristna omedvetet har accepterat det och därmed upphört att göra kunskapsanspråk när det gäller den kristna tron. "Ingen kan veta – det handlar ju om tro", säger man. Detta har effektivt tystat kristna och i grunden förstört deras frimodighet.

### (2) *Från mänskligt blomstrande till begärens tillfredsställelse*

En kultur som förvisat all verklig meningsfullhet till den privata, icke-kognitiva sfären, kommer utveckla en människotyp som Moreland kallar

”the empty self” eller ”det tomma jaget”. En kultur utan högre mening kommer att producera extremt individualistiska, infantila, narcissistiska och passiva individer. Egenintresse, ovilja att ta ansvar, känslomässig självupptagenhet och en önskan att passivt matas av underhållning – det är det tomma jaget i ett nötskal. Därför är också fler människor deprimerade än någonsin tidigare i historien. Utan en verkligt meningsfull världsbild blir vi nämligen inte lyckliga på djupet.

Då kommer alla njutningar istället att fungera som surrogat för verklig mening. Bibelns och antikens syn på lycka är en helt annan. ”Salig” är den som gör det goda, den som lever ett verkligt gudfrukligt liv, den som lär sig att älska Gud och sin nästa. Verklig lycka infinner sig bara när man lever för något bortom sin egen behovstillfredsställelse. I hög grad har vi kristna dragits med i denna kortsiktiga självcentrering och glömt bort det rika arv av andlig vägledning som två tusen års kristen tro har att erbjuda.

### *(3) Från plikt och dygd till en minimalistisk etik*

Förnekar man moralisk kunskap återstår bara någon form av subjektiv moral. I en kultur där man är överens om att ingen kan veta vad som är rätt och fel, kommer därför allt fler moraliska övergrepp att ske. Den självupptagne individen tar sig då friheter på andras bekostnad.

### *(4) Från ett klassiskt till ett modernt frihetsbegrepp*

Frihet i antiken var frihet att göra det goda. Idag är frihet att göra vad du vill. Utan kunskap om moral finns det ingen vägledning för vår frihet. Det blir endast individens begär som vägleder oss. Frihet blir då att ha rätten att leva ut dessa begär. Detta blir allra tydligast i diskussionen om sexualmoral. Den enda norm som återstår i sexualmoralen är ”frivillighet”. Att betrakta sexuella handlingar som moraliskt laddade i sig betraktas då enbart som moralism.

### *(5) Från klassisk till modern tolerans*

Tolerans har i alla tider betytt förmågan att visa respekt för sin meningssmotståndare – vilket förutsätter en verklig konflikt. Idag har tolerans börjat likställas med relativism. *Toleransen* kräver att vi accepterar varje uppfattning som likvärdig. Tolerans är att inte kritisera någon, utan att ge alla lika rätt. JP ger oss flera skäl till varför en sådan relativistisk tolerans inte håller. Relativismen kan till exempel inte hävda att tolerans är objektivt gott, utan endast gott relativt en viss kultur. Men vad händer

då när kulturen förordar intolerans? Då blir ju intolerans det rätta! Vad säger vi till exempel om Martin Luther Kings kamp mot den amerikanska söderns rasism? Han gick ju emot den rådande kulturens normer! Hade han därmed fel? Det verkar minst sagt konstigt.

I del två beskriver JP sin *Kingdom Triangle* – de tre sidor av Guds rike som vi behöver om vi ska kunna stå fasta och inte svepas med i sekulariseringen, utan istället vara det salt och ljus som på nytt förmår vinna kulturen för Guds rike. Kortfattat lyder hans medicin: Vi måste bli tänkande kristna, med renoverade själar, fyllda av Andens kraft!

### **Tänkande kristna**

Enligt Moreland finns det en övertygelse i vår sekulariserade kultur som mer än någon annan fräter sönder kristen tro. Det är den kunskapsteoretiska övertygelsen att religion och etik hamnar utanför kunskapens sfär. Den moderna människan vet att man inte kan veta något om Gud eller etik. Sekulariseringens kärna är den skeptiska övertygelsen och den måste i grunden utmanas av tänkande kristna. Vi måste därför ha en genomtänkt epistemologi som kan klä av skepticismen dess självsäkerhet, och visa på en mer realistisk hållning när det gäller kunskap. Moreland ger oss en snabblektion som förhoppningsvis blir en introducerande aptitretare. Men för den som vill gå på djupet krävs här andra böcker. Och en fördel med boken är just att den har en utförlig bibliografi just för att leda läsaren vidare.

Moreland listar ett sjuttioal bibelställen som direkt eller indirekt visar att Bibeln gör kunskapsanspråk. Bibelns författare menade sig veta en hel del om sådant som vi bara *tror*. I själva verket är tron grundad i kunskap. Tro är ingen motsats till förnuft och vetande, utan snarare en personlig tillämpning av tillit i relation till sådant vi har förnuftiga skäl att hålla för sant (veta). Jesus talar om att vi kan *förstå* om Jesu lära är sann eller ej (Joh 7:17; 8:28). Bibelns författare talar om att *veta* sådant som tillförlitligheten och sanningen i evangeliet (Luk 1:4; Joh 21:24). Johannes *vet* att vi har evigt liv och att Gud hör bön (1 Joh 5:13-15). Även motståndarna till kristen tro *visste* att Jesus gjort tecken och under (Apg 2:22). Paulus säger att vi *vet* att det inte finns några avgudar utan endast en Gud (1 Kor 8:4). Talet om att "vi bara tror men inte vet" är helt främmande i Bibeln. Däremot är vår förståelse och kunskap inte fullständig som 1 Kor 13:12 mycket riktigt säger. Ska vi med frimodighet kunna tala in i vår kultur måste vi göra samma starka kunskapsanspråk som Jesus

och apostlarna. Annars reduceras Guds rikes revolutionerande kraft till nivån av en privat hobby.

Moreland har också ett mycket angeläget och provocerande budskap till kristna som fascineras av postmodern filosofi. Trots att postmodern filosofi är en spretig rörelse finns det några centrala idéer, framför allt förnekandet av möjligheten till objektiv kunskap och sanning. Detta har påverkat kristna tänkare. Moreland citerar till exempel Brian McLaren och Philip Kenneson. McLaren anser att termer som "objektiv" och "absolut" är problematiska. Kenneson går ännu längre och förnekar helt sonika objektiv sanning. Enligt Moreland är det oansvarigt och naivt att försöka harmoniera kristen tro med postmodern filosofi. En sådan mix blir en intellektuell defaitism som lägger ner vapnen inför den skepticism och relativism som alltmer intar vår kultur – det är som att fokusera på ett parti back-gammon när barbarerna intar porten.

Till dem som anser att vi ändå bör sälla fram det goda från postmodern filosofi och ta vara på det, har Moreland en något chockartad jämförelse. Lika lite som vi sällar fram det goda ur nazismens ideologi bör vi ta det goda från postmodern filosofi. Nazisterna betonade fosterlandskärlek och en god utbildning för våra ungdomar. Men det är ingen god idé att använda nazism som referensram för de eventuella goda saker som nazismen råkade ha rätt i. Nazismen är en så korrupt ideologi att dess negativa sidor uppväger de små goda sidor som man eventuellt skulle kunna vaska fram. Det finns dessutom inget behov av att hämta dessa goda sidor från nazismen eftersom de redan finns, och är än mer naturliga i andra tankeströmningar. Utan övriga jämförelser skriver Moreland: "Samma poänger kan vi tillämpa på postmodern filosofi. Dess skada för Kristi sak och mänskligt blomstrande uppväger med råge dess eventuella fördelar, och vad än dessa fördelar må bestå i, så krävs inte postmodernism som rättfärdigande" (s. 86). Morelands jämförelse mellan postmodern filosofi och nazism är förstås inte ett argument, utan endast en (retorisk) illustration för att få fram en poäng: Om något är tillräckligt dåligt så plockar vi inte godbitarna ur det. Och postmodern filosofi är enligt Moreland tillräckligt dålig. Postmodernism tar inte bara död på modernismen, utan även på allt annat av värde, eller som Moreland säger: "postmodernism är den medicin som dödar patienten" (s. 88).

## **Renoverade själar**

I en tid av allt fler "tomma själar" måste kristenheten utveckla en stark,

alternativ kultur där själens helande och växt fokuseras. Den kristna historien har gett oss en rik tradition av andlig vägledning och själavård som till hög grad glömts bort av den protestantiska delen av kristenheten. Moreland ger oss flera praktiska tips för hur vi kan gå till väga. Vi måste lära oss andliga discipliner, vi måste lära oss självförnekelsens väg som i själva verket är vägen till sann lycka och frihet. Kristen tro handlar inte bara om tänkande utan även om ett rikt och autentiskt känsloliv inriktat på Guds godhet till oss. Vi är kallade att lära oss att älska Gud och vår nästa – och det är i till stor del något vi gör med *hjärtat*.

Moreland har själv lidit av depression och talar delvis av egen erfarenhet. Han ser hur många kyrkor leds av känsloskadade män som saknar vilja eller förmåga att leda sina församlingar in i en djupare upplevelse av Guds kärlek och godhet. Utan god andlig vägledning kommer varken evangelikala eller karismatiska kristna hitta den nödvändiga balansen.

### **Fyllda med Andens kraft**

Det kanske mest förvånande med *Kingdom Triangle* är det sista kapitlet som handlar om återupprättandet av Guds rikes övernaturliga kraft. Jag hörde själv JP tala om detta på en konferens på Biola University. Konferensen handlade om naturalism och intelligent design. Men JP valde att tala om hur naturalismen ätit sig in i oss som kallar oss bibeltröende eller evangelikala kristna. I själva verket har många av oss en världsbild som i praktiken är deistisk – Gud har skapat allt men sedan dragit sig undan. Vi tror inte att Gud kan eller vill gripa in. Det som händer i våra kyrkor behöver inte Gud som förklaring. Verksamheten kan i stort sett rulla på utan Gud. Och JP skrädde inte orden. Jag kommer ihåg chockvågen som gick genom auditoriet när JP på sitt karakteristiska sätt (fritt från mitt minne) dundrade: "Jag är urless på kyrkor som saknar Guds kraft".

Här har vi en av kristenhetens främsta filosofer och tänkare som kraftfullt argumenterar för nödvändigheten av Guds Andes kraft i våra kyrkor. Han berättar om hur han själv blivit helad, om hur Gud gripit in på fantastiska sätt bland vänner och bekanta, och hur en våg av tecken och under drar över den så kallade tredje världen. Om vi menar allvar med vår kristna filosofi så måste vi också räkna med att Gud är en levande och aktiv verklighet. Här visar JP Moreland på en väg framåt på ett sätt som ingen annan nutida kristen filosof gjort, mig veterligen.

JP delar in kristenheten i fyra hållningar när det gäller synen på Guds

övernaturliga närvaro: cessationister, öppna men försiktiga, tredje vågen, och karismatiker/pingstväänner. Moreland har sin bakgrund hos cessationisterna dvs. den gren av evangelikal kristenhet som menar att Andens nådegåvor upphörde i och med apostlarna. Han känner väl till denna riktning och uppskattar deras starka betoning på Guds ord. Men mycket uppriktigt och varmt väddjar han till dessa trossyskon att våga släppa kontrollbehovet. Allt för ofta domineras denna typ av kyrkor av stelhet, rädsla och traditionalism. Han väddjar till ett medvetet och ödmjukt sökande efter Guds övernaturliga närvaro.

Den motsatta änden av spektrumet får också en allvarlig uppmaning. För det första har karismatiker, pingstväänner och tredje-vågen-kristna (till exempel Vineyard) ofta en stark tendens till anti-intellektualism. Men Moreland betonar att det inte bara är intellektet som kan bedras, utan även hjärtat. Han varnar också för den andliga omognad som ofta följer i kölvattnet av en allt för ensidig betoning av det övernaturliga. Ett osunt beroende av kickar kan lätt uppstå. Han upplyser också sina läsare om att han själv har behövt tillrättavisning. Moreland avslutar med råd om hur man kan växa i att bli *naturligt* övernaturlig. Utöver att läsa böcker om det, rekommenderar Moreland att man söker sig till kristna församlingar där Gud verkar övernaturligt samt skapar möjligheter för personer att vittna om det Gud gjort i deras liv.

Jag vill varmt rekommendera *Kingdom Triangle*. Trots att den är relativt tunn (201 sidor) är den mycket innehållsrik, med många filosofiska resonemang och andliga insikter. Det är också en unik och viktig bok. Unik på så sätt att den integrerar grundläggande aspekter av kristen tro som vi allt för ofta skiljer åt. Kyrkor har en tendens att spela ut en sida av triangeln på bekostnad av en eller båda av de andra sidorna. Boken är viktig eftersom vi tycks ha så otroligt svårt att hålla ihop bilden. Därför är det så uppmuntrande att lära sig av personer som JP Moreland. Han är ett levande exempel på att det går. Och hans bok är både ett vittnesbörd och en kraftfull uppmaning till västvärldens kristenhet att sluta leva fragmenterade kristna liv. Vi måste söka ett kristet liv där både hjärta och hjärna får plats och som innehåller Guds påtagliga och övernaturliga närvaro. Inget mindre kan rädda oss och vår kultur.

*Mats Selander*

Lärare på CredoAkademin  
mats.selander@credo.nu





*William Paul Young*

## Skuret

Hermon forlag, 2009

ISBN: 9788230206584, 268 ss.

## Ödehuset

Libris förlag, 2009

ISBN: 9173870110, 280 ss.

## The Shack

Windnlow Media, 2008

ISBN: 0964729237, 256 ss.

---

## Afroamerikaneren, Snekkersønnen og Den asiatiske kvinnen

*Skuret* er en roman om lidelsens problem og har en ganske genial ide som utgangspunkt: Familiefaren Mack får lov å tilbringe en helg sammen med den treenige Gud fire år etter at hans yngste datter ble bortført og drept. Møtet mellom Gud og en mann med stor sorg og sterke anklager, finner sted i det skuret der politiet fant de siste sporene etter jenta.

I USA har *Skuret* blitt en formidabel suksess. Den har ligget på bestselgerlista til New York Times og er solgt i mer enn seks millioner eksemplarer. På den norske utgavens bakside anbefaler artisten Michael W. Smith boken på det varmeste.

Jeg har ikke så vanskelig for forstå hvorfor boken begeistrer: Dette er en roman som på en annenledes og inderlig måte formidler at Gud er god og at det finnes et svar på det ondes problem. Svaret fremstilles som

så overveldende at Mack dropper alle sine anklager mot Gud. Etter helgen med treenigheten har han fått de svarene han trenger, og en overbevisning om at det går an å stole fullt og helt på Guds kjærlighet.

Det store spørsmålet er selvsagt hva slags svar boken faktisk gir på det ondes problem. Men det er ikke bare lett å oppsummere akkurat det – rett og slett fordi vi står overfor skjønnlitteratur. Skildringen av helgen til Mack er ganske pompøs og stappfull av følelser. Her er mange tårer blandet med mye latter. Det meste blir fremstilt som vakkert og vidunderlig og fargesprakende. Slik sett er romanen til tider overtydelig, og mange vil nok mene den litterære kvaliteten ikke er all verden.

Når det gjelder samtalene som gjengis, mellom de ulike personene i treenigheten og Mack, er de til tider svevende, ganske ensidige og ofte litt forvirrende. Likevel sier boka mye om hva forfatteren William P. Young mener Gud har som svar på spørsmålet: Hvorfor skjer vonde ting med mennesker som tror på Gud?

Svarene er ikke veldig nye eller originale. Mack får beskjed om at Gud ikke vil det onde. Derimot er alt det vonde et resultat av syndefallet. Gud har valgt å respektere at mennesker snur ryggen til ham – for kjærlighet kan aldri kombineres med tvang. Gud forteller også Mack at alt vondt som skjer kan brukes av Gud, men at det ikke betyr at han står bak det onde. Derimot tillater han at det onde skjer. Riktignok kunne Gud ha grepet inn og hindret at hans datter ble drept, men forklarer han at dette ikke var aktuelt “av grunner du ikke har mulighet til å forstå nå” (side 239).

Min vurdering er William P. Young stort sett gir bibelske og gode svar på det ondes problem i romanen. Han hopper heller ikke over de store vanskelighetene eller bagateliserer at livet virkelig kan oppleves vondt og uforståelig.

*Skuret* er stappfull av sitater som er lagt i Guds munn. Det gjør at den fremstår tem-

melig påståelig. Gud har rett og slett mye han vil ha sagt om hvem han er, hva han gjør og hva mennesker misforstår når det gjelder sann kristen tro. Jeg må innrømme at jeg setter spørsmålsteget ved en del av påstandene.

Her er tre korte eksempler:

1) Jeg vansker med fremstillingen av hva det onde er. I romanen sier Jesus det slik: "Ondt, Mackenzie, er et ord vi bruker for å beskrive fraværet av Godt, akkurat slik vi bruker ordet mørke for å beskrive fraværen av Lys." Det er vanskelig å tolke slike setninger som noe annet enn en avvisning av ideen om det finnes en djevel, en personifisert ond makt.

2) Jeg finner også et par sitater i boken som kan tolkes slik at forfatteren mener alle blir frelst og er tilgitt på grunn av Jesus. "Gjennom hans død og oppstandelse er jeg nå helt og fullt forsonet med verden" sier Gud (side 207) for eksempel et sted. Dermed blir det uklart om mennesket faktisk vil gå evig fortaapt hvis det avviser budskapet om Jesus Kristus.

3) Jeg stusser ved en del av det som sies om Jesus og hans gjerning. Det hevdes at han "aldri benyttet seg av sin gudsnatur til å gjøre noe som helst" da han var her på jorda (side 105). Det er en ganske pussig tolkning av miraklene han stod bak. Enda mer uforståelig er påstanden om at Jesus *ikke* ble forlatt av Gud på korset – selv om Jesus opplevde det slik selv. Men er det ikke noe helt sentralt ved læren om korset at Jesus faktisk opplevde å bli straffet av Gud og dermed forlatt av ham?

*Skuret* inneholder ganske mye samfunnskritikk. Til en viss grad virker forfatteren å ha et anarkistisk ideal. Romanens Gud kan nemlig ikke fordra lover og regler, institusjoner og hierarki. "Jeg skaper ikke institusjoner – har aldri gjort det, kommer aldri til å gjøre det" sier romanens Jesus i et usedvanlig påståelig sitat (side 191). Han føyer til at ekteskapet ikke er en institusjon, men en relasjon, og forteller at han ikke er særlig glad i religion og politikk. Heller ikke en slik fremstilling kan jeg helt akseptere. Kristen tro er noe helt annet enn å leve etter de ti bud, det handler om å ta i mot

Guds nåde og tilgivelse, men det betyr da ikke at normer og regler bare er noe negativt.

Også kirkekritikk er det mye av. De fleste kristne er nok villige til å ta et selvkritisk blikk på den institusjonaliserte kristendom. Ikke minst er dette på sin plass i USA der mange oppfatter det å være kristen som å kjempe for republikanske hjertesaker – inkludert lav bensinpris og retten til å eie våpen. Mitt inntrykk er at forfatteren har rett i mye, men overdriver. Selv om det mest sentrale i troen er å ha en relasjon til Jesus, er det dypt problematisk at forfatteren ikke ser særlig forskjell på om mennesker er buddhister eller baptister. Det eneste som avgjør er om de elsker Jesus, står det i boken (se side 194). Og det er sant nok, men kan en buddhist som aldri har hørt om Jesus ta i mot ham som sin frelser?

Som roman oppfyller *Skuret* et avgjørende krav: Den er uforutsigbar. Overraskelsene er mange og William P. Young har en spennende fantasi. Noen ganger blir det kanskje litt i meste laget. Det finnes gode grunner for å protestere mot presentasjonen av Gud Fader som som en fyldig afroamerikansk dame – som riktignok blir til en mann mot slutten av boka(!). Den hellige ånd fremstår for øvrig som et svevende asiatisk kvinne-menneske med navnet Sarayu.

Bare Jesus er som forventet: Han skildres som den jødiske snekkersønnen han også var da han for to tusen år siden vandret her på jorden. Men mye av det han sier i boka, sier han ikke i Bibelen.

Derfor fortjener *Skuret* lesere som er kritiske og som sammenligner bokens påstander med Bibelen. Boken har fått mange lesere, men fortjener å bli lest som noe annet enn en sterk roman. Dette er en bok stappfull av teologi – til tider kontroversiell teologi.

**Espen Ottosen**

Informasjonsleder i Norsk Luthersk Misjonssamband  
eottosen@nlm.no



**Per Ewert: *Vem tänder stjärnorna? En liten bok om människans största frågor* (Authentic Media, 2009) 2:a upplagan, 297 sidor. ISBN: 9185739035**

*Vem tänder stjärnorna?* tar sin utgångspunkt i Eva Dahlgrens fråga från 90-talet i hennes sång "Vem tänder stjärnorna?" Vår mänskliga existens, att vi lever i den här världen, universums storhet och vår litenhet, presenterar en rad frågor för oss – Vart kommer vi från? Vad är en människa? Varför finns det ondska och lidande? Vad är sann lycka? och Vad är livets mening? Sådana frågor står vetenskapen till största delen handfallen inför. Ändå har människor i alla tider ställt frågorna och sökt finna svar på dem.

Författaren, Per Ewert, är bosatt i Forserum och är gymnasielärare och frilansskribent. Ewert vill i den här boken kommunicera den kristna trons svar på dessa frågor på ett sätt som når fram till nutidsmänniskan. Alla frågor belyses från olika synvinklar vilket gör att läsaren inte måste svälja utan själv vara med i processen att söka svaren på frågorna.

I detta nummer av *Theofilos* har vi glädjen att ha Ewert som skribent av en artikel i samma anda som hans bok.

**Red.**



**Henrik Kindvall: *Säker grund. Om att vara kristen med hjärta och hjärna* (Authentic Media, 2008) 190 sidor. ISBN: 9185739042**

Henrik Kindvall, pastor inom Alliansmissionen, har skrivit en enkel och lättförståelig introduktion till apologetik. *Säker grund* är ett slags apologetik för alla, för den som vill lära sig mer för sin egen skull eller lättare kunna prata om sin tro och de frågor som folk på t.ex. skolan eller arbetet har. Boken startar med två kapitel om vad apologetik egentligen är och inte är. Det författaren slår fast är att den är till för alla och inte bara

för de "intellektuella". Sedan går den vidare med att visa på Skriftens tillförlitlighet och de två följande två kapitlen om evangeliernas huvudperson, Jesus. Vem var han? Har han funnits? Finns det skäl att tro på att uppståndelsen verkligen hänt? De sista två kapitlen tar ett mer praktiskt grepp och ger råd och tips om hur man kan använda materialet i verkliga situationer.

Boken vänder sig alltså till alla och kan med fördel användas i både konfirmationen, gymnasiet och universitetet som i bibelstudiegruppen och de enskilda samtalen om tro.

**Red.**



**Nick Pollard: *Snakk om tro - med hode og hjerte* (Original tittel: *Evangelism Made Slightly Less Difficult: How to interest people who aren't interested*) (Lunde, 2009) 2nde opplag, 184 sider. ISBN: 9788252049145**

Det er lett å miste motet når vi møter mennesker som ganske enkelt ikke er interessert i å vite noe om Jesus. Det er denne gruppen som får den grundigste behandlingen når evangelist og grunnlegger av Damaris,

Nick Pollard, skriver en bok om evangelisering.

Pollard har selv jobbet i en årrekke som evangelist i studentmiljø, og understreker betydningen av å forstå andre menneskers livssyn når en formidler evangeliet. I boken presenterer han en modell for å gjøre dette, som han kaller "positiv dekonstruksjon". Kort fortalt vil det si at en ved å stille spørsmål søker å forstå den andres livssyn. På den måten kan en finne tilknytningspunkter som kan bekreftes, og punkter som bør utfordres sett ut fra et kristent livssyn. Pollard presiserer hele tiden at dette må skje på en respektfull måte, og minner om hvor dramatisk det oppleves for et hvert menneske at noen forsøker å rokke ved deres livssyn.

*Snakk om tro* gir i tillegg en spennende forklaringsmodell for hvorfor mange tenker at de ikke trenger Jesus, og gir praktisk hjelp til samtaler om tro. Boken gir råd om hvordan vi kan hjelpe mennesker til å finne ut mer om Jesus, hvordan vi kan dele evangeliet med dem, møte de vanskelige spørsmålene deres og hjelpe dem til å ta de første skrittene som kristne.

Boken er aktuell for de fleste alderstrinn, fra videregående skole og oppover. Lærere og foreldre vil ha et ekstra utbytte av Pollards analyse av dagens syn på kunnskap og læring, og innvirkningen dette har på de unge.

**Red.**



**William Lane Craig: *Inga enkla frågor* (CredoAkademin, 2009)**

**192 sidor. ISBN: 9789186415006**

Nu har den kommit! William Lane Craigs första bok på svenska! I den apologetiska världen är Craig ett av de absolut största namnen. Han har gjort sig känd som en världsledande religionsfilosof och kanske USA:s främsta kristna debattör. Många ateistiska filosofiprofessorer har fått känna på Craigs skarpa och otroligt välinformerade argumentation för kristen tro. Och ofta är reaktionen "ge oss en bättre ateist!". Att höra Bill Craig försvara kristen tro gör mig glad och stolt över att vara kristen. Vi har verkligen goda argument på vår sida!

I *Inga lätta frågor* tar Craig sig an sju svåra frågor som berör och upprör: tvivel, obesvarade böner, misslyckanden, lidande, abort, homosexualitet och Jesus som enda vägen. Och varje kapitel är som en liten pärla för sig. Craig argumenterar utifrån en solid kristen övertygelse, men bygger inte sin argumentation på exklusivt kristna förutsättningar. Han vill visa att kristen tro är rimlig och förnuftig även utifrån utgångspunkter som kan delas av icke-kristna.

CredoAkademinns direktor Stefan Gustavsson säger så här om boken: "Äntligen finns nu William Lane Craig på svenska. Internationellt sett är han sedan ett årtionde tillbaka känd som kristen filosof, debattör och författare. *Inga enkla frågor* visar att det ryktet är välförtjänt. Här möter läsaren det som blivit Craigs signum; kombinationen av klartänkthet och kommunikation. Detta är, menar jag, obligatorisk läsning för svensk kristenhet!"

Läs om boken och beställ den på [www.credoakademin.nu](http://www.credoakademin.nu)

**Mats Selander**

Lärare på CredoAkademin

# Gardells Jesus

Nyligen kom Jonas Gardell ut med sin bok *Om Jesus*. Reaktionerna från profana medier är nästan odelat positiva och många kyrkor ställer sina dörrar på vid gavel för Gardell och ett budskap som menar att Jesus inte dog för våra synder och att omvändelse är ett förlegat begrepp. Men är det verkligen den historiske Jesus som beskrivs i *Om Jesus*? Stefan Gustavssons skrift *Om Jesus och Jonas* analyserar Jonas Gardells bok, bemöter de argument han för fram och visar vad vi historiskt kan veta om Jesus.

Ur Gustavssons inledning:

”Kristen tro är förankrad i historien. Den handlar om en verklig person, Jesus från Nasaret, som framträdde som offentlig person i Israel runt år 30. Innehållet i kristen tro är helt beroende av vad han sa, vad han gjorde och vad som hände med honom. Ta bort Jesus - och det finns ingenting kvar av kristendomen [...] Kristen tro har från början välkomnat en historisk undersökning av Jesus och källmaterialet om honom. När Petrus i sin första predikan i Jerusalem talar om Jesus och hans verksamhet, kan han hänvisa till det ”som ni själva vet” har hänt. Det finns ingen anledning att räddhågad undvika en genomlysning av frågorna om Jesus. Vem var han? Vad stod han för? Hur såg hans liv ut? Därför bör den som är en nutida lärjunge till Jesus med självklarhet välkomna de senaste årens våg av intresse för den historiska personen Jesus.

Eftersom det handlar om verklig historia är det samtidigt viktigt att göra en seriös bearbetning av frågorna. Evangelierna handlar inte om legend eller fantasi; det handlar om personer och händelser i vår gemensamma historia. Därför kan vi inte liknöjt acceptera varje ny spekulation om Jesus eller varje ny och märklig revision av vem han var. Vi måste ge oss ut på en allvarligt menad jakt efter den historiska sanningen om Jesus.”

Stefan Gustavsson är ledare för Svenska Evangeliska Alliansen, rektor för CredoAkademin och delanställd som högskolelektor vid Mediehogskolen Gimlekollen i Norge. Han är också ansvarig utgivare för *Theofilos*.

Skriften finns i CredoAkademinns webbshop:

<http://www.credoakademin.nu/index.php/shop/product/520/>

Den är också översatt till norska och är inom kort tillgänglig på [www.damaris.no](http://www.damaris.no)

*Red*

# Damaris – kobler kristen tro og samtidskultur

*Theofilos* eies av Damaris. Vi vil her informere om hva Damaris er, og hvilke tilbud som finnes.

## Godt budskap – god formidling

Damaris Norge AS eies av Mediehøgskolen Gimlekollen, Familie & Medier og Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag (Credo i Norge). Vi er en franchise av Damaris International<sup>1</sup>, som har følgende visjon: *Å bygge et globalt fellesskap av mennesker som har en solid forståelse av Bibelen, en klar forståelse av samtidskulturen og evnen til å koble det ene til det andre.*

I Damaris Norge ønsker vi å bidra til denne strategiske visjonen, ved å være et ledende ressursmiljø på følgende tre områder:

- Bibel og samtid – med vekt på livssyn, populærkultur og apologetikk
- digitale formidlingsressurser for skole og menighet – med særlig vekt på kristne skoler og menigheters ungdomsarbeid
- misjonsutfordringer i møte med medier og populærkultur – både lokalt, nasjonalt og globalt

Stikkord er *populærkultur* og *apologetikk*, *livssyn* og *misjonsutfordringer*. Felles for alle er at det handler om formidling av det kristne budskapet i møte med de utfordringer og muligheter samtiden gir. Så hvem er en kristen formidler? Det er selvsagt alle som har hørt og tatt imot budskapet om Jesus, og som vil gi det videre. Damaris vil være til hjelp og inspirasjon for alle som vil dele sin kristne tro.

Likevel vil våre ressurser være til særlig nytte for aktive formidlere som ungdomsledere, trosopplærere, forkynnere og kristendoms lærere, for å nevne noen. Damaris tilbyr i dag målrettede, nettbaserte ressurser for alle disse gruppene. Som organisasjon arbeider vi på tre felt, Kirke, Skole og Medier.

## Damaris Kirke

Mange trosopplærere og forkynnere gir uttrykk for at de har stor nytte av Damaris sine ressurser, både når det gjelder offentlig formidling og

1. [www.damaris.org](http://www.damaris.org).

personlige samtaler.

På [www.snakkomtro.no](http://www.snakkomtro.no) får du hjelp til å snakke om tro ved å ta utgangspunkt i kulturen du er en del av. Her finner du blant annet aktualiseringer fra populærkulturen, tips til kreativ formidling, hjelp til å møte spørsmål med gode svar og inspirerende stoff til egen fordypning. Kort sagt skal Snakk om tro skal gi deg "Praktisk hjelp til relevant formidling".

[www.konfirmantonline.no](http://www.konfirmantonline.no) er et meget brukervennlig verktøy for alle som driver undervisning om kristen tro på ungdomsskolenivå. Her finner du ferdige undervisningsopplegg som kobler kristen tro til ungdommens livsverden, med forslag til filmer, samtaleguider, bibelstoff og mye mer. Kort sagt er dette en unik ressursbank både av ferdige opplegg og gode ideer!

### **Damaris Skole**

Mange lærere ved kristne skoler forteller at de bruker Damaris sine forskjellige ressurser som faglig inspirasjon og praktisk hjelp i sitt arbeid. Damaris driver Kristendom Online ([www.krdonline.no](http://www.krdonline.no)), der vi tilbyr ressurser spesielt tilrettelagt for kristendomsfaget ved kristne friskoler (videregående og ungdomstrinnet), men også til tverrfaglige prosjektarbeid. Her publiseres faglige ressurser, samt materiell til bruk for eksempel på temakvelder, i andakter og bibelgrupper. Kristendom Online er også aktuell for lærere ved kristne folkehøgskoler og bibelskoler. Kort sagt er denne nettsiden en gullgrube i arbeidet med å relatere kristen tro til samtiden. Damaris planlegger også [RoEOnline.no](http://RoEOnline.no), som vil være en ressurs for lærere i Religion og etikk i alle videregående skoler.

### **Damaris Medier**

[www.kulturvinduet.no](http://www.kulturvinduet.no) er en gratisressurs fra Damaris, der det ukentlig publiseres analyser, studieguider og artikler. I tillegg leverer vi stoff til aviser, magasiner og tidsskrifter, der koblingen populærkultur-kristen tro står i fokus.

### **Foredrag og seminarer**

Både på skole- og menighetsarenaen holdes det jevnlig foredrag og seminarer for ulike målgrupper om forskjellige tema innen kristen tro, populærkultur og koblingen av disse to. Vi skreddersyr foredrags- og seminarpakker i dialog med oppdragsgiver. Temaer som "Påvirket - jeg? Om billedmediene og 'det gode livet'", "Disippel foran tv" og "Snakk om

tro – med hode og hjerte” skaper rom for læring, refleksjon og gode samtaler.

### **Relevante ressurser – rimelig tilgang**

Våre ulike nettsider tilbyr digitale ressurser til kristne formidlere på ulike arenaer. Slike nettbaserte ressurser sparer penger og miljø, samtidig som det gis mulighet til jevnlig oppdatering. Abonnementsprisen er kun mellom 1000 – 3 000 kroner i året for de ulike nettsidene.

Mange organisasjoner, menigheter og enkeltpersoner er allerede abonnenter på våre ulike nettsider.

### **Nordisk samarbeid**

I Sverige har Credoakademien – og andre miljøer – kommet langt i å skape et aktivt miljø for trosforsvar. Med den nystiftede foreningen Apologia ([www.apologia.nu](http://www.apologia.nu)) ser framtiden lysere ut for kristendommens plass i det svenske samfunn. I Norge finnes det også flere miljøer som jobber for det samme, blant andre fagmiljøet rundt kommunikasjon- og livssynstudiet ved Mediehøgskolen Gimlekollen. Det er disse to institusjonene som sitter med det faglige og redaksjonelle ansvaret for det tidsskriftet du holder i hånden nå.

*Theofilos*, som ble lansert i oktober 2009, er et viktig redskap i arbeidet med å sette fokus på den kristne troens relevans og troverdighet. Det er ingen tilfeldighet at dette tidsskriftet er blitt et svensk-norsk initiativ. Et nordisk samarbeid vil hjelpe oss til å utnytte de ressurser som skapes i langt større grad. Med *Theofilos* løftes visjonen om en renessanse for apologetikken opp på nordisk nivå. Det er noe vi i Damaris er svært glade for å kunne være med på.

*Eivind Algrøy*  
daglig leder i Damaris Norge  
[eivind@damaris.no](mailto:eivind@damaris.no)